

On Husbandry (Greek)

Philo of Alexandria

tr. Greek text (Cohn-Wendland)

Plato Scroll · plato-scroll.netlify.app

«ΚΑΙ ἮΡΞΑΤΟ Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς εἶναι, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ» (Gen. 9, 20. 21). οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων οὐκ εἰδότες καὶ περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν ἐξ ἀνάγκης ἀμαρτάνουσι· τοῖς μὲν γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς περινηθεῖσι κύριαι προσρήσεις ἔπονται, τοῖς δ' ὑποσυγκεχυμένοις οὐ σφόδρα ἡκριβωμένοι.

Μωυσῆς δὲ κατὰ πολλὴν περιουσίαν τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐπιστήμης ὀνόμασιν εὐθυβολωτάτοις καὶ ἐμφαντικωτάτοις εἴωθε χρῆσθαι. πολλαχοῦ μὲν οὖν τῆς νομοθεσίας τὴν ὑπόσχεσιν ἐπαληθεύουσιν εὐρήσομεν, οὐχ ἥκιστα δὲ κἀν τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ, καθ' ὃ γεωργὸς ὁ δίκαιος Νῶε εἰσάγεται.

τίνι γὰρ τῶν προχειροτέρων οὐκ ἂν δόξειε τὰ αὐτὰ εἶναι γεωργία τε καὶ γῆς ἐργασία, καίτοι πρὸς ἀλήθειαν οὐ μόνον οὐκ ὄντα τὰ αὐτά, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπηρητημένα, ὥς ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι;

δύναται μὲν γὰρ τις καὶ ἄνευ ἐπιστήμης περὶ τὴν γῆς ἐπιμέλειαν πονεῖσθαι, γεωργὸς δὲ τὸ μὴ ἰδιώτης ἀλλ' ἔμπειρος εἶναι καὶ τῷ ὀνόματι πεπίστωται, ὅπερ ἐκ τῆς γεωργικῆς τέχνης, ἧς φερώνυμός ἐστιν, εὐρηται.

πρὸς δὲ τούτῳ κάκεῖνο λογιστέον, ὅτι ὁ μὲν γῆς ἐργάτης πρὸς ἐν τέλος, τὸν μισθόν, ἀφορῶν – ἔμμισθος γὰρ ὡς ἐπίπαν οὗτος – οὐδεμίαν ἔχει φροντίδα τοῦ καλῶς ἐργάσασθαι, ὁ μὲντοι γεωργὸς πολλὰ ἂν ἐθέλῃσαι καὶ τῶν ἰδίων εἰσφέρειν καὶ προσαναλίσκειν οἴκοθέν τι ὑπὲρ τοῦ καὶ τὸ χωρίον ὀνῆσαι καὶ πρὸς μηδενὸς τῶν ἰδόντων μεμφθῆναι· βούλεται γὰρ οὐχ ἑτέρωθέν ποθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν γεωργηθέντων εὐτοκία χρωμένων ἀνὰ πᾶν ἔτος τοὺς

καρποὺς ἀναλαμβάνειν.

οὗτος τὰ μὲν ἄγρια τῶν δένδρων ἡμεροῦν, τὰ δ' ἡμερα ἐπιμελείαις συναύζειν, τὰ δ' ὑπὸ πλεοναζούσης τροφῆς κεχυμένα τομαῖς στέλλειν, τὰ δ' ἐσταλμένα καὶ πεπιλημένα ἐπιφύσεων ἐκτάσσει μηκύνειν, καὶ ὅσα μὲν εὐγενῇ πολυκληματοῦντα κατὰ γῆς τείνειν ἐν οὐ πάνυ βαθείαις τάφροις, ὅσα δὲ μὴ εὐκαρπα ἐτέρων εἰς τὸν πρὸς ταῖς ρίζαις κορμὸν ἐνθέσει καὶ συμφυεστάτῃ ἐνώσει βελτιοῦν ἐθελήσει – καὶ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων τυγχάνει ταῦτόν, ὥς τοὺς θετοὺς παῖδας γένεσιν ἀλλοτρίοις διὰ τὰς σφετέρας οἰκειομένους ἀρετὰς παγίως ἐναρμόζεσθαι. –

μυρία τοίνυν καὶ αὐτόπρεμνα ρίζαις αὐταῖς ἀνασπάσας κατέβαλε τὰς εἰς εὐκαρπίαν <ἐκ>φύσεις ἐστερωμένα καὶ τοῖς φέρουσι μεγάλην ζημίαν ἐκ τοῦ παραπεφυτεῦσθαι πλησίον ἐνεγκόντα. τοιαύτη μὲν τίς ἐστίν ἢ περὶ τὰ βλαστάνοντα ἐκ γῆς φυτὰ τέχνη, τὴν δὲ ψυχῆς γεωργικὴν ἐν μέρει πάλιν ἐπισκεψώμεθα.

Πρῶτον μὲν τοίνυν σπείρειν ἢ φυτεύειν ἄγονον οὐδὲν ἐπιτηδεύει, πάντα δ' ἡμερα καὶ καρποτόκα φόρους ἐτησίους οἷσунτα τῷ ἡγεμόνι ἀνθρώπῳ· τοῦτον γὰρ ἄρχοντα ἢ φύσις δένδρων τε καὶ ζώων τῶν ἄλλων ὅσα θνητὰ ἅπαξ ἀπάντων ἀνέδειξεν.

ἄνθρωπος δὲ ὁ ἐν ἐκάστῳ ἡμῶν τίς ἂν εἴη πλην ὁ νοῦς, ὃς τὰς ἀπὸ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων ὠφελείας εἶωθε καρποῦσθαι; ἐπεὶ δὲ νηπίοις μὲν ἐστὶ γάλα τροφή, τελείοις δὲ τὰ ἐκ πυρῶν πέμματα, καὶ ψυχῆς γαλακτώδεις μὲν ἂν εἶεν τροφαὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τὰ τῆς ἐγκυκλίου μουσικῆς προπαιδεύματα, τέλειαι δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐμπρεπεῖς αἱ διὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἀπάσης

ἀρετῆς ὑψηγήσεις· ταῦτα γὰρ σπαρέντα καὶ φυτευθέντα ἐν διανοίᾳ καρποὺς ὠφελιμωτάτους οἴσει, καλὰς καὶ ἐπαινετὰς πράξεις.

διὰ ταύτης τῆς γεωργικῆς καὶ ὅσα παθῶν ἢ κακιῶν δένδρα ἀναβλαστόντα εἰς ὕψος ἐξήρθη φθοροποιοὺς φέροντα καρπούς, ὑποτεμνόμενα καθαίρεται, ὥς μηδὲ βραχύ τι λείψανον ἐαθῆναι, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἀμαρτημάτων ἀναδραμοῦνται.

κἂν εἴ τινα μέντοι δένδρα εἴη μήτ' ὠφελίμων μήτ' αὖ βλαβερῶν καρπῶν οἰστικά, ταῦτα ἐκκόψει μέν, οὐ μὴν ἐάσει γε ἀφανισθῆναι, κατατάξει δ' αὐτὰ εἰς ἐναρμόνιον χρῆσιν ἢ βαλλομένη χάρακας καὶ σταυροὺς ἐν κύκλῳ στρατοπέδου ἢ φραγμὸν πόλεως, ἵνα ἀντὶ τείχους ᾗ.

λέγει γάρ· «παῖν ὃ οὐ καρπόβρωτόν ἐστιν, ἐκκόψεις καὶ ποιήσεις χαράκωσιν ἐπὶ τὴν πόλιν, ἥτις ποιήσει πρὸς σὲ τὸν πόλεμον» (Deut. 20, 20). ταῦτα δ' εἰκάζεται τὰ δένδρα ταῖς περὶ λόγους δυνάμεσι θεωρίαν ψιλὴν ἐχούσαις.

ἐν αἷς θετέον ἱατρολογίαν ἀπεζευγμένην ἔργων, δι' ὧν τοὺς κάμνοντας εἰκὸς ἐστὶ σῶζεσθαι, καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθῶ τῶν ἀκουόντων, ἔτι μέντοι καὶ διαλεκτικῆς καὶ γεωμετρίας ὅσα εἰς μὲν ἐπανόρθωσιν ἡθους οὐδὲν συνεργεῖ, παραθήγει δὲ τὸν νοῦν οὐκ ἔχοντα ἀμβλείᾳ χρῆσθαι τῇ πρὸς ἕκαστα τῶν ἀπορουμένων προσβολῇ, τομαῖς δὲ ἀεὶ καὶ διαστολαῖς χρῆσθαι, ὥς τὴν ἐκάστου πράγματος ιδιότητα κοινῶν διαζευγνύει ποιότητων.

τὸν γοῦν κατὰ φιλοσοφίαν λόγον τρίδυμον ὄντα τοὺς παλαιοὺς ἀγρῷ φασιν ἀπεικάσαι, τὸ μὲν φυσικὸν αὐτοῦ

δένδροις καὶ φυτοῖς παραβάλλοντας, τὸ δ' ἠθικὸν καρποῖς, ὧν ἕνεκα καὶ τὰ φυτά, τὸ δ' αὖ λογικὸν φραγμῷ καὶ περιβόλῳ·

καθάπερ γὰρ τὸ περικείμενον τεῖχος ὁπώρας καὶ φυτῶν τῶν κατὰ τὸν ἀγρόν ἐστι φυλακτήριον τοὺς ἐπὶ τῷ σίνεσθαι παρεισφθεῖρεσθαι βουλομένους ἀνεῖργον, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ λογικὸν μέρος φιλοσοφίας φρουρά τίς ἐστὶν ὄχυρωτάτη τῶν дуεῖν ἐκείνων, ἠθικοῦ τε καὶ φυσικοῦ·

τὰς γὰρ διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους ὅταν ἐξαπλοῖ λέξεις καὶ τὰς διὰ τῶν σοφισμάτων πιθανότηας ἐπιλύη καὶ τὴν εὐπαράγωγον ἀπάτην, μέγιστον ψυχῆς δέλεαρ καὶ ἐπιζήμιον, ἀναιρῇ διὰ λόγων ἐμφαντικωτάτων καὶ ἀποδείξεων ἀνενδοιάστων, ὥσπερ κηρὸν λελειασμένον τὸν νοῦν ἀπεργάζεται ἕτοιμον δέχεσθαι τοὺς τε φυσιολογίας καὶ τοὺς ἠθοποιίας ἀσινεῖς καὶ πάνυ δοκίμους χαρακτηῖρας.

ταῦτ' οὖν ἡ ψυχῆς ἐπαγγελλομένη γεωργικὴ προκηρύττει· τὰ ἀφροσύνης δένδρα καὶ ἀκολασίας ἀδικίας τε καὶ δειλίας πάντ' ἐκκόψω, ἐκτεμῶ καὶ τὰ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ καὶ τῶν παραπλησίων παθῶν, κἂν ἄχρις οὐρανοῦ μηκύνηται, τὰ φυτά, ἐπικαύσω καὶ τὰς ῥίζας αὐτῶν ἐφιεῖσ' ἄχρι τῶν ὑστάτων τῆς γῆς φλογὸς ῥιπήν, ὥς μηδὲν μέρος ἀλλὰ μηδ' ἵχνος ἢ σκιὰν ὑπολειφθῆναι τὸ παράπαν.

ἀνελῶ μὲν δὴ ταῦτα, φυτεύσω δὲ ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα, ὧν ὁ καρπὸς αὐτὰς τιθηνήσεται – ἔστι δὲ ταῦτα ἡ τοῦ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν εὐτρόχως ἐπιτήδευσις, ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβῆς ἔρευνα, γεωμετρία καὶ ἡ περὶ τοὺς ῥητορικοὺς λόγους μελέτη καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἐγκυκλίου

παιδείας μουσική, - ταῖς δὲ νεανιευομέναις καὶ ἀνδρουμέναις ἤδη τὰ ἀμείνω καὶ τελεώτερα, τὸ φρονήσεως φυτόν, τὸ ἀνδρείας, τὸ σωφροσύνης, τὸ δικαιοσύνης, τὸ ἀρετῆς ἀπάσης.

ἂν μέντοι τι καὶ τῶν τῆς ἀγρίας λεγομένης ὕλης ἐδώδιμον μὲν μὴ φέρη καρπόν, δύνηται δὲ ἐδώδιμου φραγμὸς εἶναι καὶ φυλακτήριον, καὶ τοῦτο ταμιεύσομαι, οὐ δι' ἑαυτό, ἀλλ' ὅτι ὑπηρετεῖν ἀναγκαίῳ καὶ χρησίμῳ σφόδρα πέφυκε.

διὰ τοῦτο ὁ πάνσοφος Μωυσῆς τῷ μὲν δικαίῳ τὴν τῆς ψυχῆς γεωργικὴν ὡς ἐναρμόνιον καὶ ἐπιβάλλουσαν τέχνην ἀνατίθησι λέγων «ἦρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός», τῷ δὲ ἀδίκῳ τὴν ἄνευ ἐπιστήμης φέρουσαν ἄχθη βαρύτατα γῆς ἐργασίαν·

«Καὶν» γάρ φησιν «ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν» (Gen. 4, 2), καὶ μικρὸν ὕστερον, ἠνίκα τὸ ἐπὶ τῇ ἀδελφοκτονίᾳ ἄγος ἐργασάμενος καταφωρεῖται, λέγεται· «ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου, ἣ ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι» (Gen. 4, 11. 12).

πῶς οὖν ἂν τις περιφανέστερον ἐπιδειῖξαι δύναιτο, ὅτι γῆς ἐργάτην ἀλλ' οὐ γεωργὸν ὁ νομοθέτης νομίζει τὸν φαῦλον, ἢ τὸν τρόπον τοῦτον; οὐ μὴν ὑποληπτέον ἢ περὶ ἀνθρώπου χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει τοῦ σώματος ἐνεργεῖν ἱκανοῦ ἢ περὶ γῆς ὀρεινῆς καὶ πεδιάδος εἶναι τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἡμῶν δυνάμεων· τὴν γὰρ τοῦ φαύλου ψυχὴν περὶ οὐδὲν ἄλλο πραγματεύεσθαι συμβέβηκεν ἢ τὸ γήινον σῶμα καὶ τὰς τοῦ σώματος ἀπάσας ἡδονάς.

ὁ γοῦν πολὺς ὄμιλος ἀνθρώπων τὰ γῆς ἐπιὼν κλίματα καὶ ἄχρι τῶν περάτων φθάνων αὐτῆς καὶ τὰ πελάγη περαιούμενος καὶ τὰ ἐν μυχοῖς θαλάττης ἀναζητῶν καὶ μηδὲν μέρος ἔων τοῦ παντὸς ἀδιερεύνητον ἀεὶ καὶ πανταχοῦ πορίζει ταῦτα, δι' ὧν ἡδονὴν συναυξήσει·

καθάπερ γὰρ οἱ ἀλιευόμενοι δίκτυα καθιᾶσιν ἔστιν ὅτε μήκιστα πολλὴν ἐν κύκλῳ περιβαλλόμενοι θάλατταν, ἴν' ὥς πλείστους ἐντὸς ληφθέντας ἀρκύων οἷα τειχήρεις γεγονότας ἰχθύας συλλάβωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ πλείστη μοῖρα ἀνθρώπων οὐκ ἐπὶ μέρος θαλάττης μόνον, ἀλλ' ἐφ' ἅπασαν τὴν ὕδατος καὶ γῆς καὶ ἀέρος φύσιν τὰ πάναγρα, ὥς οἱ ποιηταὶ πού φασι, λίνα τείνας' ἅπαντα πανταχόθεν δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν ἀγκιστρεύεται·

καὶ γὰρ γῆν μεταλλεύουσι καὶ τὰ πελάγη διαβαίνουνσι καὶ τᾶλλα πάντα ὅσα εἰρήνης καὶ πολέμου ἔργα δρῶσιν, ὕλας ἀφθόνους ὥς βασιλίδι ἡδονῇ πορίζοντες, οἱ γεωργίας μὲν ἀμύητοι ψυχικῆς, ἢ σπείρουσα καὶ φυτεύουσα τὰς ἀρετὰς καρπὸν δρέπεται τὸν εὐδαίμονα βίον ἀπ' αὐτῶν, ἐργασάμενοι δὲ καὶ μεθοδεύοντες τὰ φίλα τῇ σαρκὶ καὶ τὸν σύνθετον χοῦν, τὸν πεπλασμένον ἀνδριάντα, τὸν ψυχῆς ἔγγιστα οἶκον, ὃν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς, ἄχθος τοσοῦτον, οὐκ ἀποτίθεται νεκροφοροῦσα, μετὰ σπουδῆς τῆς πάσης οἰκειούμενοι.

Ὡς μὲν οὖν γεωργίας ἐργασία γῆς καὶ γεωργοῦ γῆς ἐργάτης διαφέρουσιν, εἴρηται. σκεπτέον δέ, μὴ καὶ ἄλλαι τινές εἰσιν ιδέαι συγγενεῖς τῶν εἰρημένων, διὰ τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι κοινωνίαν ἐπικρύπτουσαι τὰς ἐν τοῖς πράγμασι διαφοράς· εἰσὶ δέ γε ἅς ἀναζητοῦντες εὖρομεν διτταί, περὶ ὧν τὰ προσήκοντα, ἐὰν οἶόν τε ἦ, λέξομεν.

αὐτίκα τοίνυν ὥς γεωργὸν καὶ γῆς ἐργάτην δόξαντας ἀδιαφορεῖν ἀλλήλων εὖρομεν ἐν τοῖς κατὰ διάνοιαν ἀλληγοροῦντες μακρῷ διεστηκότας, οὕτως ποιμένα καὶ κτηνοτρόφον· μέμνηται γὰρ ποτὲ μὲν κτηνοτροφίας ποτὲ δ' αὖ ποιμενικῆς ὁ νομοθέτης.

καὶ οἳ γε μὴ λίαν ἠκριβωμένοι τάχα που τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως συνωνυμοῦσας ὑπολήψονται προσρήσεις εἶναι, εἰσὶ δέ γε πραγμάτων διαφερόντων ἐν ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι·

καὶ γὰρ εἰ τοῖς θρεμμάτων προεστηκόσιν ἀμφοτέρα ἐπιφημίζειν ἔθος κτηνοτρόφων καὶ ποιμένων ὀνόματα, ἀλλ' οὗ γε τῷ τὴν ψυχῆς ἀγέλην ἐπιτετραμμένῳ λογισμῷ· φαῦλος μὲν γὰρ ὢν ὁ ἀγελάρχης οὗτος καλεῖται κτηνοτρόφος, ἀγαθὸς δὲ καὶ σπουδαῖος ὀνομάζεται ποιμήν. ὃν δὲ τρόπον, ἐπιδείξομεν αὐτίκα·

ἡ φύσις ἡμῶν ἐκάστῳ κτήνῃ συγγενένηκε, τῆς ψυχῆς ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς ρίζης ἔρρη διττὰ ἀναβλαστούσης, ὢν τὸ μὲν ἄτμητον ὅλον δι' ὅλων ἐαθὲν ἐπεφημίσθη νοῦς, τὸ δ' ἐξαχῆ σχισθὲν εἰς ἐπτὰ φύσεις πέντε τῶν αἰσθήσεων καὶ δυεῖν ἄλλων ὀργάνων, φωνητηρίου τε καὶ γονίμου.

αὕτη δὲ πᾶσα ἡ πληθὺς ἄλογος οὔσα κτήνεσιν ἀπεικάζεται, πληθύι δὲ νόμῳ φύσεως ἡγεμόνος ἐξ ἀνάγκης δεῖ. ἐπειδὴν μὲν οὖν ἄπειρος ἀρχῆς ἅμα καὶ πλούσιος ἐξαναστὰς ἄρχοντα ἑαυτὸν ἀποφήνη, μυρίων αἴτιος κακῶν γίνεται τοῖς θρέμμασιν·

αὐτὸς μὲν γὰρ ἄφθονα παρέχει τὰ ἐπιτήδεια, τὰ δὲ ἀμέτρως ἐμφορούμενα ὑπὸ πλεοναζούσης τροφῆς ἐξυβρίζει – κόρου γὰρ ὕβρις ἔγγονον γνήσιον, – ἐξυβρίζοντα μέντοι σκιρτᾷ καὶ ἀφηνιάζει καὶ κατὰ μέρος σκιδνάμενα διαλύει

τὸ τῆς ἀγέλης συντεταγμένον στίφος.

ὁ δὲ τέως ἡγεμὼν καταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχομένων ἰδιώτης ἀνεφάνη, καὶ ἐπιτρέχει μὲν σπουδάζων, εἴ τι δύναιτο συλλαβεῖν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπαγαγέσθαι· ὅταν δὲ ἀδυνατῇ, στένει καὶ κλαίει τὴν ἰδίαν κακίζων εὐχέρειαν καὶ ἑαυτὸν τῶν συμβεβηκότων αἰτιώμενος.

τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων θρέμματα, ἐπειδὴν ὁ νοῦς ὑπτίως καὶ ῥαθύμως ἔχη, τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀπλήστως ἐμφορούμενα ἀφθονίας ἀπαυχενίζει τε καὶ σκιρτᾷ καὶ πλημμελῶς ὅπη τύχοι φέρεται, καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς πάντα ἀναπεπταμένοι τὰ ὀρατά, καὶ ἃ μὴ θέμις ὀρᾶν, ἐξώκειλαν, καὶ ἀκοαὶ πάσας φωνὰς παραδεχόμεναι καὶ μηδέποτε πληρούμεναι, διψῶσαι δὲ ἀεὶ περιεργίας καὶ φιλοπραγμοσύνης, ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἀνελευθέρου χλεύης ἐκπεφοιτήκασιν.

ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης θέατρα νομίζομεν ἀμυθήτων μυριάδων ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πληροῦσθαι; οἱ γὰρ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ἥττους καὶ ὧτα καὶ ὀφθαλμοὺς χωρὶς ἡνιῶν ἐάσαντες φέρεσθαι καὶ κιθαριστὰς καὶ κιθαρῳδοὺς καὶ πᾶσαν τὴν κεκλασμένην καὶ ἄνανδρον μουσικὴν περιέποντες, ἔτι δὲ ὀρχηστὰς καὶ τοὺς ἄλλους μίμους ἀποδεχόμενοι, ὅτι σχέσεις καὶ κινήσεις ἐκτεθηλυμένους ἴσχονται καὶ κινοῦνται, τὸν ἐπὶ σκηνῆς ἀεὶ πόλεμον συγκροτοῦσι μήτε τῆς τῶν ἰδίων μήτε τῆς τῶν κοινῶν ἐπανορθώσεως πεφροντικότες, ἀλλὰ τὸν ἑαυτῶν οἱ δυστυχεῖς διὰ τε ὀφθαλμῶν καὶ ὠτων ἀνατρέποντες βίον.

ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ τούτων ἀθλιώτεροι καὶ κακοδαιμονέστεροι, οἱ τὴν γεῦσιν ὥσπερ ἐκ δεσμῶν ἔλυσαν· ἡ δὲ πρὸς πᾶσαν σιτίων τε καὶ ποτῶν

<ἀπόλαυσιν> ἄφετος εὐθὺς ὀρμήσασα τὰ τε ἤδη εὐτρεπισθέντα ἐπιλέγεται καὶ πεῖναν ἄληκτον καὶ ἄπληστον ἴσχει τῶν ἀπόντων, ὥς, κἂν αἱ τῆς γαστρὸς ἀποπληρωθῶσι δεξαμεναί, σπαργῶσαν ἔτι καὶ μαιμῶσαν τὴν αἰεὶ κενὴν ἐπιθυμίαν περιβλέπεσθαι καὶ περιφοιτᾶν, μή τί που παροραθὲν λείψανον ἀφεῖται, ἵνα καὶ τοῦτο παμφάγου πυρὸς δίκην ἐπιλιχμήσῃται.

γαστριμαργία τοίνυν ἡ ὁπαδὸς ἐκ φύσεως ἀκολουθεῖ συνουσίας ἥδονῃ μανίαν ἔκτοπον καὶ οἷστρον ἀνεπίσχετον καὶ λύτταν ἀργαλεωτάτην ἐπιφέρουσα· ὅταν γὰρ ὑπὸ ὀσοφαγίας καὶ ἀκράτου καὶ πολλῆς μέθης ἄνθρωποι πιεσθῶσιν, οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δύνανται, πρὸς δὲ τὰς ἐρωτικὰς μίξεις ἐπειγόμενοι κωμάζουσι καὶ θυραυλοῦσι, μέχρις ἂν τὸν πολὺν τοῦ πάθους ἀποχετευσάμενοι βρασμὸν ἡρεμῆσαι δυνηθῶσιν.

οὗ χάριν καὶ ἡ φύσις ὥς ἔοικεν ὑπογάστρια τὰ συνουσίας ὄργανα ἐδημιούργησε, προλαβοῦσα ὅτι λιμῶ μὲν οὐ χαίρει, πλησμονῇ δὲ ἔπεται καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ὑπανίσταται.

τοὺς οὖν τοῖς θρέμμασι τούτοις ἐπιτρέποντας ἀθρόων ὦν ὀρέγονται πάντων ἐμφορεῖσθαι κτηνοτρόφους λεκτέον, ποιμένας δ' ἔμπαλιν ὅσοι τὰ τε ἀναγκαῖα καὶ αὐτὰ μόνα τὰ ἐπιτήδεια παρέχουσι περιτεμνόμενοι καὶ ἀποκόπτοντες τὴν περιττὴν καὶ ἀλυσιτελῇ πᾶσαν ἀφθονίαν, ἥτις ἀπορίας καὶ ἐνδείας οὐχ ἥκιστα βλάπτει, πρόνοιάν τε πολλὴν ἔχουσι τοῦ μὴ ἐξ ἀμελείας καὶ ῥαθυμίας νοσῆσαι τὴν ἀγέλην εὐχόμενοι μηδὲ τὰς ἔξωθεν εἰωθυίας κατασκήπτειν νόσους ἐπιγενέσθαι.

στοχάζονται δὲ οὐδὲν ἥττον καὶ τοῦ μὴ διασπασθεῖσαν αὐτὴν σποράδην διασκεδασθῆναι, φόβον ἐπανατεινόμενοι τὸν σωφρονιστὴν τῶν λόγῳ μηδέποτε πειθομένων καὶ κολάσει χρώμενοι συνεχεῖ, μετρία μὲν κατὰ τῶν ἰάσιμα νεωτεριζόντων, ἀφορήτῳ δὲ κατὰ τῶν ἀνίατα· τὸ γὰρ εἶναι δοκοῦν ἀπευκτὸν μέγιστον ἀγαθὸν ἀφραίνουσιν, ἢ κόλασις, ὥσπερ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν αἱ ἱατρικαὶ ὕλαι.

ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα ποιμένων ἐστίν, οἱ τῶν σὺν ἡδονῇ βλαβερῶν τὰ μετὰ ἀηδίας προτιμῶσιν ὠφέλιμα. οὕτως γοῦν σεμνὸν καὶ λυσιτελεῖς νενόμισται τὸ ποιμαίνειν, ὥστε τὸ μὲν ποιητικὸν γένος τοὺς βασιλέας ποιμένας λαῶν εἶωθε καλεῖν, ὁ δὲ νομοθέτης τοὺς σοφοὺς, οἱ μόνοι πρὸς ἀλήθειαν βασιλεῖς εἰσιν· ἄρχοντας γὰρ αὐτοὺς ὡς ἂν ποίμνης εἰσάγει τῆς ἀνθρώπων ἀπάντων ἀλόγου φορᾶς.

διὰ τοῦτο καὶ τῷ τελειωθέντι ἐξ ἀσκήσεως Ἰακώβ τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην περιῆψε· ποιμαίνει γὰρ οὗτος τὰ πρόβατα Λάβαν (Gen. 30, 36), τῆς τοῦ ἄφρονος ψυχῆς τὰ αἰσθητὰ μόνα καὶ φαινόμενα νομιζούσης ἀγαθὰ, χρώμασι καὶ σκιαῖς ἠπατημένης καὶ δεδουλωμένης· λευκασμὸς γὰρ ἐρμηνεύεται Λάβαν.

καὶ Μωυσεῖ τῷ πανσόφῳ τὴν αὐτὴν τέχνην ἀνατίθησι· καὶ γὰρ οὗτος ποιμὴν ἀποδείκνυται διανοίας τῷφον πρὸ ἀληθείας ἀσπαζομένης καὶ πρὸ τοῦ εἶναι τὸ δοκεῖν ἀποδεχομένης· περισσὸς γὰρ Ἰοθὼρ ἐρμηνεύεται, περιττὸν δὲ καὶ ἐπεισηγμένον ἀπλανεῖ βίῳ πρὸς ἀπάτην τῷφος, ὃ καὶ τὰ κατὰ πόλεις ἕτερα παρ' ἑτέροις, οὐ τὰ αὐτὰ δίκαια παρὰ πᾶσιν, ἕθος εἰσηγεῖσθαι τὰ κοινὰ τῆς φύσεως καὶ ἀκίνητα νόμιμα οὐδ' ὄναρ ἰδόντι· λέγεται γὰρ ὅτι «Μωυσεῖς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰοθὼρ τοῦ ἱερέως Μαδιὰμ» (Exod. 3, 1).

ὁ δ' αὐτὸς οὗτος εὐχεται, μὴ ὡς ἀνεπιτρόπευτον ποίμνην τὸν ὄχλον καὶ λεὼν ἅπαντα τῆς ψυχῆς ἀφελῆναι, τυχεῖν δὲ ἀγαθοῦ ποιμένος ἐξάγοντος μὲν ἀπὸ τῶν ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ πάσης κακίας δικτύων, εἰσάγοντος δὲ εἰς τὰ παιδείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς δόγματα· «ἐπισκεψάσθω» γάρ φησι «κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης»· εἴτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· «καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγή κυρίου ὥσει πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν» (Num. 27, 16. 17).

ἀλλ' οὐκ ἄξιον εὐχεσθαι μὴ χωρὶς ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἐαθῆναι τὸ συγγενὲς καὶ συμφυὲς ἡμῶν ἐκάστῳ ποίμνιον, ὡς μὴ τῆς φαυλοτάτης τῶν κακοπολιτειῶν ὀχλοκρατίας, ἢ παράκομμα τῆς ἀρίστης δημοκρατίας ἐστίν, ἀναπλησθέντες θορύβοις καὶ ταραχαῖς καὶ ἐμφυλίοις στάσεσιν ἀεὶ χρώμενοι διατελῶμεν;

οὐ μὴν ἀναρχία μόνον ὀχλοκρατίαν τίκτουσα δεινόν, ἀλλ' ἡ καὶ παρανόμου καὶ βιαίου τινὸς ἐφ' ἡγεμονίαν ἐπανάστασις· τύραννος γὰρ ἐκ φύσεως ἐχθρὸς, πόλεων μὲν ἄνθρωπος, σώματος δὲ καὶ ψυχῆς καὶ τῶν καθ' ἐκάτερον πραγμάτων ὁ τὴν ἀκρόπολιν ἐπιτετειχικῶς ἐκάστῳ θηριωδέστατος νοῦς.

ἀλυσιτελεῖς δὲ οὐχ αὐταὶ μόνον αἱ δεσποτεῖαι, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἐπεικῶν ἀρχαί τε καὶ προστασίαι· χρηστότης γὰρ πρᾶγμα εὐκαταφρόνητον καὶ ἐκατέροις, ἄρχουσὶ τε καὶ ὑπηκόοις, βλαβερόν, τοῖς μὲν ἐκ τῆς τῶν ὑποτεταγμένων εἰς αὐτοὺς ὀλιγωρίας μηδὲν μήτε ἴδιον μήτε κοινὸν ἐπανορθώσασθαι δυναμένοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἡγεμονίας ἀναγκαζομένοις ἀποτίθесθαι, τοῖς δὲ ἐκ συνεχοῦς τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλιγωρίας πειθοῦς ἡμεληκόσι καὶ ἀδεῶς ἐπὶ μεγάλου κακοῦ κτήσει περιποιησαμένοις αὐθάδειαν.

τούτους μὲν <οὖν> θρεμμάτων, ἐκείνους δὲ κτηνοτρόφων οὐδὲν νομιστέον διαφέρειν· οἱ μὲν γὰρ τρυφαῖν ἐν ἀφθόνοις ὕλαις ἀναπείθουσιν, οἱ δὲ τὸν κόρον ἀδυνατοῦντες φέρειν ἐξυβρίζουσι. χρὴ δὲ ὥσπερ αἰπόλον ἢ βουκόλον ἢ ποιμένα ἢ κοινῶς νομέα τὸν ἡμέτερον ἄρχειν νοῦν τὸ συμφέρον πρὸ τοῦ ἡδέος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς θρέμμασιν αἰρούμενον.

ἡ δὲ τοῦ θεοῦ ἐπίσκεψις πρῶτον σχεδὸν καὶ μόνον αἴτιον τοῦ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς μὴ ἀνεπιτρόπευτα ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀνυπαίτιου καὶ πάντα ἀγαθοῦ ποιμένος· οὗ κατασταθέντος ἀμήχανον τὴν σύνοδον τῆς διανοίας γενέσθαι σποράδα. ὑπὸ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἐξ ἀνάγκης φανεῖται πρὸς τὴν ἐνδὸς ἐπιστάσιαν ἀφορῶσα, ἐπεὶ τό γε πολλαῖς ὑπακούειν ἀρχαῖς ἀναγκάζεσθαι βαρύτατον ἄχθος.

οὕτως μέντοι τὸ ποιμαίνειν ἐστὶν ἀγαθόν, ὥστε οὐ βασιλεῦσι μόνον καὶ σοφοῖς ἀνδράσι καὶ ψυχαῖς τέλεια κεκαθαρμέναις ἀλλὰ καὶ θεῷ τῷ πανηγεμόνι δικαίως ἀνατίθεται. τούτου δὲ ἐγγυητὴς οὐχ ὁ τυχὼν ἀλλὰ προφήτης ἐστίν, ὃ καλὸν πιστεύειν, ὁ τὰς ὑμνωδίας ἀναγράφας· λέγει γὰρ ὧδε· «κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει» (Psalm. 22, 1).

τοῦτο μέντοι τὸ ᾧσμα παντὶ φιλοθέῳ μελετᾶν ἐμπρεπές, τῷ δὲ δὴ κόσμῳ καὶ διαφερόντως· καθάπερ γὰρ τινα ποίμνην γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἄερα καὶ πῦρ καὶ ὅσα ἐν τούτοις φυτὰ τε αὖ καὶ ζῶα, τὰ μὲν θνητὰ τὰ δὲ θεῖα, ἔτι δὲ οὐρανοῦ φύσιν καὶ ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τροπὰς τε αὖ καὶ χορείας ἐναρμονίους ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς ἄγει κατὰ δίκην καὶ νόμον, προστησάμενος τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον καὶ πρωτόγονον

υἱόν, ὃς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης οἷά τις μεγάλου βασιλέως ὑπαρχος διαδέξεται· καὶ γὰρ εἴρηται· «Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀποστέλλω ἄγγελόν μου εἰς πρόσωπόν σου τοῦ φυλάξαι σε ἐν τῇ ὁδῷ» (Exod. 23, 20).

λεγέτω τοίνυν καὶ ὁ κόσμος ἅπας, ἡ μεγίστη καὶ τελεωτάτη τοῦ ὄντος θεοῦ ποίμνη· «κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει».

λεγέτω καὶ ἕκαστος τῶν ἐν μέρει τὸ αὐτὸ τοῦτο μὴ τῇ διὰ γλώττης καὶ στόματος ρεύσει φωνῇ πρὸς βραχεῖαν ἀέρος ἐξικνουμένη μοῖραν, ἀλλὰ τῇ τῆς διανοίας εὐρυνομένη καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἀπτομένη περάτων· ἀμήχανον γὰρ τῶν ἐπιβαλλόντων ἔνδειαν εἶναι τινος ἐπιστατοῦντος θεοῦ πλήρη καὶ τέλεια τάγαθὰ τοῖς οὖσιν ἅπασιν εἰωθότος χαρίζεσθαι.

παγκάλῃ δὲ εἰς ὁσιότητα παραίνεσις ἡ διὰ τοῦ λεχθέντος ἄσματος· τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὲν πάντα τὰ ἄλλα δοκῶν ἔχειν, τῇ δὲ ἐνὸς προστασίᾳ δυσχεραίνων, ἀτελὴς καὶ πένης· ἥτις δὲ ὑπὸ θεοῦ ποιμαίνεται ψυχὴ τὸ ἐν καὶ μόνον ἔχουσα, οὗ τὰ πάντα ἐκκρέμαται, ἀπροσδεῆς εἰκότως ἐστὶν ἄλλων, οὐ τυφλὸν πλοῦτον, βλέποντα δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδορκοῦντα θαυμάζουσα.

τούτου πάντες οἱ μαθηταὶ εἰς σύντονον καὶ δυσαπάλλακτον ἔρωτα ἦλθον, διὸ κτηνοτροφίαν γελάσαντες ἐξεπόνησαν ποιμενικὴν ἐπιστήμην.

τεκμήριον δέ· ὁ τὴν περὶ σῶμα καὶ τὰς κενὰς δόξας ὑπόθεσιν αἰεὶ μελετῶν Ἰωσήφ, ἄρχειν μὲν καὶ ἐπιστατεῖν ἀλόγου φύσεως οὐκ ἐπιστάμενος – πρεσβύταις γὰρ ἕθος ἐπὶ τὰς ἀνυπευθύνους ἀρχὰς καλεῖσθαι, νέος δὲ ἐστὶν οὗτος αἰεὶ, κἂν τὸ χρόνου μήκει γῆρας ἐπιγινόμενον ἐνέγκηται, –

τρέφειν δὲ εἰωθὼς καὶ συνάξειν ὑπολαμβάνει καὶ τοὺς φιλαρέτους πεῖσαι δυνήσεσθαι μεταβάλλειν ὡς αὐτόν, ἵνα τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων περιεχόμενοι μηκέτ' ἐνευκαιρεῖν δύνωνται τοῖς λογικῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι·

φησὶ γάρ· ἂν ὁ βασιλεὺς νοῦς τῆς σωματικῆς χώρας πυνθάνηται, τί τὸ ἔργον ὑμῶν, ἀποκρίνεσθε· ἄνδρες κτηνοτρόφοι ἐσμέν (Gen. 46, 33. 34). τοῦτο ἀκούσαντες κατὰ τὸ εἰκὸς δυσχεραίνουσιν, εἰ ἡγεμόνες ὄντες ὑπηκόων τάξιν ἔχειν ὁμολογήσουσιν·

οἱ μὲν γὰρ τροφὰς ταῖς αἰσθήσεσι διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀφθονίας εὐτρεπίζόμενοι δοῦλοι γίνονται τῶν τρεφομένων καθάπερ δεσποίναις οἰκέται φόρον τελοῦντες καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναγκαῖον, ἄρχοντες δὲ οἱ τούτων ἐπιστατοῦντες καὶ τὰ περιττὰ τῆς εἰς ἀπληστίαν ὁρμῆς αὐτῶν ἐπιστομίζοντες.

τὸ μὲν οὖν πρῶτον καίτοι τοῦ λεχθέντος οὐ καθ' ἡδονὴν ἀκούσαντες ἐχεμυθήσουσι περιττὸν ἡγούμενοι τὸ μὴ μαθησομένοις διαφορὰν κτηνοτροφίας καὶ ποιμενικῆς ὑψηγεῖσθαι, αὖθις δὲ ὅταν ὁ περὶ τούτων ἀγὼν ἐνστῇ, διαγωνιοῦνται πάσῃ δυνάμει καί, πρὶν ἀνὰ κράτος ἐλεῖν, οὐκ ἀνήσουσι τὸ τῆς φύσεως ἐλεύθερόν τε καὶ εὐγενὲς καὶ ἡγεμονικὸν τῷ ὄντι ἐπιδειξάμενοι· πυνθανομένου γοῦν τοῦ βασιλέως «τί τὸ ἔργον ὑμῶν;» ἀποκρίνονται· «ποιμένες ἐσμέν, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν» (Gen. 47, 3).

εἴτ' οὐκ ἂν δόξαιεν ἐπὶ ποιμενικῇ τοσοῦτον ἀνχεῖν, ὅσον οὐδὲ ἐπὶ τῷ τοσοῦτῳ κράτει τῆς ἀρχῆς ὁ προσομιλῶν αὐτοῖς βασιλεύς; οἱ γε οὐχ αὐτοῖς μόνοις τὴν προαίρεσιν τοῦ βίου τούτου μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὡς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀπάσης ἀξίου·

καίτοι γε, εἰ μὲν ἦν περὶ αἰγῶν ἢ προβάτων ἐπιμελείας ὁ λόγος, κἂν ἴσως ἡδέσθησαν ὁμολογεῖν ἀτιμίαν φυγόντες· ἄδοξα γὰρ καὶ ταπεινὰ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς ὄγκον μὲν εὐτυχίας τὸν ἄνευ φρονήσεως περιβεβλημένοις καὶ μάλιστα βασιλεῦσι νενόμισται·

τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν ἐκ φύσεως καὶ διαφερόντως ἐστὶν ὑπέραυχον, ὁπότε μικρά τις αὐτὸ μόνον αὔρα καταπνεύσειεν εὐπραγίας, ὥς χλεῦν καὶ πλατὺν γέλωτα ἡγεῖσθαι τὰς τῶν δημοτικωτέρων ἀνθρώπων περὶ βίου σπουδὰς τε καὶ φιλοτιμίας.

ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν ἐν ψυχῇ δυνάμεων λογικῶν τε αὖ καὶ ἀλόγων πρόκειται σκοπεῖν, εἰκότως αὐχήσουσιν οἱ πεπεισμένοι ὅτι δύνανται κρατεῖν τῶν ἀλόγων συμμάχους χρώμενοι ταῖς λογικαῖς.

ἐὰν μέντοι τις βάσκανος καὶ φιλεγκλήμων αἰτιώμενος φάσκη· πῶς οὖν ποιμενικὴν τέχνην διαπονοῦντες καὶ τῆς συμφυοῦς ποιμνῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν καὶ προστασίαν ἐπαγγελλόμενοι προσορμίσασθαι τῇ σώματος καὶ παθῶν χώρα διενεοήθητε, Αἰγύπτῳ, ἀλλ' οὐχ ἐτέρωσε τὸν πλοῦν ἐποιήσασθε; μετὰ παρρησίας αὐτῷ λεκτέον, ὅτι «παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν ἤλθομεν» (Gen. 47, 4)·

τῷ γὰρ ὄντι πᾶσα ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανόν, ξένην δὲ γῆν ἔλαχε, καὶ νομίζει τὸν μὲν σοφίας οἶκον ἴδιον, τὸν δὲ σώματος ὀθνεῖον, ᾧ καὶ παρεπιδημεῖν οἶεται.

οὐκοῦν ἐπειδὴν ὁ ἀγγελάρχης νοῦς παραλαβὼν τὴν ψυχῆς ἀγγέλην νόμῳ φύσεως διδασκάλῳ χρώμενος εὐτόνως ἀφηγῆται, δόκιμον αὐτὴν καὶ σφόδρα ἐπαινετὴν ἀπεργάζεται, ὅταν δὲ παρανομία ῥαθύμως καὶ ἀνειμένως προσφερόμενος, ψεκτὴν· εἰκότως τοίνυν ὁ μὲν βασιλέως

ὄνομα ὑποδύσεται ποιμὴν προσαγορευθεὶς, ὁ δ' ὄψαρτυτοῦ
τινος ἢ σιτοπόνου κτηνοτρόφος ἐπιφημισθεὶς, εὐωχίαν καὶ
θοίνην ἀδηφαγεῖν θρέμμασιν εἰωθόσιν εὐτρεπιζόμενος.

Ὅν δὴ τρόπον γεωργὸς μὲν ἐργάτου γῆς, ποιμὴν δὲ
κτηνοτρόφου διενήνοχεν, οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδειχα. καὶ
τρίτον δ' ἐστὶ συγγένειάν τινα ἔχον πρὸς τὰ λεχθέντα, περὶ
οὗ νῦν ἐροῦμεν· ἵππέα τε γὰρ καὶ ἀναβάτην οὐ μόνον,
ἄνθρωπον ἐποχούμενον ἐποχουμένου χρεμετιστικῶ ζῶω
μακρῶ διαφέρειν ἠγεῖται, ἀλλὰ καὶ λογισμὸν λογισμοῦ.

ὁ μὲν τοίνυν ἄνευ τέχνης ἱππικῆς ἐπιβεβηκὼς λέγεται μὲν
εἰκότως ἀναβάτης, ἐκδέδωκε δὲ ἑαυτὸν ἀλόγῳ καὶ
σκιρτητικῶ θρέμματι, ὥσθ' ὅπῃ ἂν ἐκεῖνο χωρῇ 'κεῖσε
πάντως ἀναγκαῖον φέρεσθαι καὶ μὴ προῖδόμενον χάσμα γῆς
ἢ βαθύν τινα βόθρον ὑπὸ τῆς ἐν τῷ δρόμῳ ῥύμης
κατακρημνισθῆναι [συνηνέχθη] καὶ συγκαταποθῆναι τὸν
φερόμενον.

ὁ δ' ἵππευς πάλιν, ὅταν ἀνέρχεσθαι μέλλῃ, χαλινὸν
ἐντίθησι κᾶπειτ' ἐφαλλόμενος τῆς περιουχενίου χαίτης
ἐνείληπται καὶ φέρεσθαι δοκῶν αὐτός, εἰ δεῖ τάληθές
εἰπεῖν, ἄγει τὸ κομίζον τρόπον κυβερνήτου· καὶ γὰρ ἐκεῖνος
ἄγεσθαι δοκῶν ὑπὸ νεῶς τῆς κυβερνωμένης ἄγει πρὸς
ἀλήθειαν αὐτὴν καὶ ἐφ' οὗς ἐπείγεται παραπέμπει λιμένας.

ὅταν μὲν οὖν εὐηνίως προέρχεται, καταψήχει ὁ ἵππευς ὥς
ἂν ἐπαινῶν τὸν ἵππον, ὅταν δὲ σὺν πλείονι ὀρμῇ πέραν
ἐκφέρηται τοῦ μετρίου, μετὰ βίας εὐτόνως ἀναχαιτίζει, ὥς
ὑπανεῖναι τοῦ τάχους· ἐὰν δὲ ἀπειθῶν ἐπιμένῃ, λαβὼν τοῦ
χαλινοῦ ὅλον ἀντέσπασε καὶ ἀντιπεριήγαγεν αὐτοῦ τὸν
αὐχένα, ὥς ἐξ ἀνάγκης στήναι·

καὶ πρὸς σκιρτήσεις μὲν καὶ τοὺς συνεχεῖς ἀφηνιασμούς
εἰσι μάστιγες καὶ μύωπες εὐτρεπεῖς καὶ τᾶλλ' ὅσα
πωλοδάμναις ἵππων κατεσκεύασται κολαστήρια. καὶ
θαυμαστὸν οὐδέν· ἀνιόντος γὰρ τοῦ ἱππέως καὶ ἱππικῇ
τέχνῃ συνανέρχεται, ὥστε δύο ὄντες καὶ ἐποχούμενοι καὶ
ἐπιστήμονες εἰκότως ἑνὸς καὶ ὑποβεβλημένου καὶ
ἀπαραδέκτου τέχνης ζώου περιέσσονται.

μεταβάς τοίνυν ἀπὸ τῶν χρεμετιζόντων καὶ τῶν
ἐποχουμένων αὐτοῖς τὴν σαυτοῦ ψυχὴν εἰ θέλεις
ἐρεύνησον· εὐρήσεις γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς καὶ ἵππους
καὶ ἡνίοχον καὶ ἀναβάτην, ὅσαπερ καὶ ἐν τοῖς ἐκτός.

ἵπποι μὲν οὖν ἐπιθυμία καὶ θυμὸς εἰσιν, ὁ μὲν ἄρρην, ἡ δὲ
θήλεια. διὰ τοῦθ' ὁ μὲν γαυριῶν ἄφετος εἶναι βούλεται καὶ
ἐλεύθερος καὶ ἔστιν ὑψαύχην ὥς ἂν ἄρρην, ἡ δ'
ἀνελεύθερος καὶ δουλοπρεπῆς καὶ πανουργία χαίρουσα
οἰκόσιτος, οἰκοφθόρος· θήλεια γάρ. ἀναβάτης δὲ καὶ
ἡνίοχος εἷς ὁ νοῦς· ἀλλ' ἡνίκα μὲν μετὰ φρονήσεως ἄνεισιν,
ἡνίοχος, ὁπότε δὲ μετ' ἀφροσύνης, ἀναβάτης.

ἄφρων μὲν οὖν ὑπὸ ἀμαθίας κρατεῖν ἀδυνατεῖ τῶν ἡνίων,
αἱ δὲ τῶν χειρῶν ἀπορρυεῖσαι χαμαὶ πίπτουσι, τὰ δὲ ζῶα
εὐθὺς ἀφηνιάσαντα πλημμελῇ καὶ ἄτακτον ποιεῖται τὸν
δρόμον.

ὁ δ' ἐπιβεβηκὼς οὐδενὸς ἐνείλημμένος, ὑφ' οὗ
στηριχθήσεται, πίπτει, περιδρυπτόμενος δὲ γόνυ καὶ χεῖρας
καὶ πρόσωπα μεγάλα κλαίει τὴν ἰδίαν κακοπραγίαν ὁ
δεῖλαιος, πολλάκις δὲ καὶ τὰς βάσεις πρὸς τὸν δίφρον
ἐξημμένος ἀνατραπεῖς ὑπτίος ἐπὶ νῶτα ἀπηώρηται καὶ ἐν
ἄρματροχιαῖς αὐταῖς κεφαλὴν τε καὶ αὐχένα καὶ ὦμους
ἀμφοτέρους περιθραύεται κατασυρόμενος, εἴθ' ὧδε κάκεῖσε

φορούμενος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ποσὶ προσαραττόμενος οἰκτρότατον ὑπομένει θάνατον.

τῷ μὲν δὴ τοιοῦτον ἀποβαίνει τὸ τέλος, τὸ δὲ ὄχημα ἀνακουφιζόμενον καὶ ἐξαλλόμενον μετὰ βίας, ὅταν ἐπὶ γῆν παλίσσυστον ἐνεχθῇ, ῥᾶστα κατάγνυται, ὡς μηκέτ' αὖθις ἀρμοσθῆναι καὶ παγῆναι δύνασθαι· τὰ δὲ ζῶα πάντων τῶν συνεχόντων ἀφειμένα παρακινεῖται καὶ οἰστρᾷ καὶ οὐ παύεται φερόμενα, πρὶν ὑποσκελισθέντα πεσεῖν ἢ κατὰ τινος ἐνεχθέντα κρημνοῦ βαθέος παραπολέσθαι.

τοῦτον οὖν ἔοικε τὸν τρόπον αὐτοῖς ἐπιβάταις τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα σύμπαν διαφθείρεσθαι πλημμελήσαν τὴν ἡνιόχησιν. τοὺς δὴ τοιούτους ἵππους καὶ τοὺς ἐποχουμένους ἄνευ τέχνης αὐτοῖς λυσιτελὲς καθαίρεσθαι, ἵνα τὰ ἀρετῆς ἐγείρηται· πιπτούσης γὰρ ἀφροσύνης ἀνάγκη φρόνησιν ὑπανίστασθαι.

διὰ τοῦτ' ἐν προτρεπτικοῖς Μωυσῆς φησιν· «ἐὰν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπ' ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον καὶ ἀναβάτην καὶ λαὸν πλείονα, οὐ φοβηθήσῃ, ὅτι κύριος ὁ θεὸς μετὰ σοῦ» (Deut. 20, 1)· θυμοῦ γὰρ καὶ ἐπιθυμίας καὶ συνόλως ἀπάντων παθῶν, πασῶν δὲ καὶ τῶν ἄλλων <κακιῶν> ἐποχουμένων ὥσπερ ἵπποις ἐκάστοις λογισμῶν, κἂν ἀμάχῳ ῥώμῃ κεχρῆσθαι νομίζωσιν, ἀλογητέον τοὺς ἔχοντας τὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως θεοῦ δύναμιν ὑπερασπίζουσιν καὶ προαγωνιζομένην αἰεὶ καὶ πανταχοῦ.

στρατὸς δὲ θεῖος αἱ ἀρεταὶ φιλοθέων ὑπέρμαχοι ψυχῶν, αἷς, ἐπειδὴν ἴδωσιν τὸν ἀντίπαλον ἡττημένον, ἀρμόττει πάγκαλον καὶ πρεπωδέστατον ὕμνον ᾄδειν τῷ νικηφόρῳ καὶ καλλινίκῳ θεῷ. δύο δὲ χοροί, ὁ μὲν τῆς ἀνδρωνίτιδος, ὁ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἐστίας, στάντες ἄντηχον καὶ

ἀντίφωνον ἀναμέλψουσιν ἁρμονίαν.

χρήσεται δ' ὁ μὲν τῶν ἀνδρῶν χορὸς ἡγεμόνι Μωυσεῖ, νῶ τελείῳ, ὁ δὲ τῶν Μαριάμ, αἰσθήσει κεκαθαρμένη (Exod. 15, 1. 20)· δίκαιον γὰρ καὶ νοητῶς καὶ αἰσθητῶς τοὺς εἰς τὸ θεῖον ὕμνους καὶ εὐδαιμονισμοὺς ἀνυπερθέτως ποιεῖσθαι καὶ τῶν ὀργάνων ἐμμελῶς κρούειν ἐκότερον, τό τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ἐπὶ τῇ τοῦ μόνου σωτῆρος εὐχαριστίᾳ καὶ τιμῇ.

τὴν γοῦν παράλιον ῥοδὴν ἄδουσι μὲν πάντες ἄνδρες, οὐ μὴν τυφλῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ὅξυ καθορῶντες Μωυσέως ἐξάρχοντος, ἄδουσι δὲ καὶ γυναῖκες αἱ πρὸς ἀλήθειαν ἄρισται, τῷ τῆς ἀρετῆς ἐγγεγραμμέναι πολιτεύματι, Μαριάμ ἀφηγουμένης αὐταῖς.

ὕμνος δὲ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις ἄδεται τοῖς χοροῖς ἐπωδὸν ἔχων θαυμασιώτατον, ὃν ἐψυμνεῖσθαι καλόν· ἔστι δὲ τοιόσδε· «ἄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν» (Exod. 15, 1. 21)·

ἀμείνονα γὰρ καὶ τελειότεραν οὐκ ἂν τις εὖροι σκοπῶν νίκην ἢ καθ' ἣν τὸ τετράπουν καὶ σκιρτητικὸν καὶ ὑπέραυχον ἥττηται παθῶν τε καὶ κακιῶν ἀλκιμώτατον στῖφος – καὶ γὰρ κακία τῷ γένει τέτταρες καὶ πάθη ταύταις ἰσάριθμα, – πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐπιβάτης αὐτῶν μισάρετος καὶ φιλοπαθῆς νοῦς καταπεσὼν οἴχεται, ὃς ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις, ἀδικίαις τε καὶ πανουργίαις, ἔτι δὲ ἀρπαγαῖς καὶ πλεονεξίαις καὶ τοῖς παραπλησίοις θρέμμασιν ἐγεγῆθει.

παγκάλως οὖν ὁ νομοθέτης ἐν ταῖς παραινέσεσιν ἐκδιδάσκει μὴδ' ἄρχοντα χειροτονεῖν ἵπποτρόφον, ἀνεπιτήδειον οἰόμενος εἶναι πρὸς ἡγεμονίαν πάνθ' ὃς ἂν

περὶ ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἔρωτας ἀκαθέκτους μεμνηὼς οἷα ἀχαλίνωτος καὶ ἀφηνιαστής ἵππος οἰστρᾷ· λέγει γὰρ ὧδε· «οὐ δυνήσῃ καταστῆσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἀλλότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἐστὶ· διότι οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ ἵππον, οὐδὲ μὴ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Αἴγυπτον» (Deut. 17, 15. 16).

οὐκοῦν τῶν ἵπποτρόφων πρὸς ἀρχὴν πέφυκεν οὐδεὶς κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· καίτοι φαίη τις ἂν ἴσως, ὅτι μεγάλη χεὶρ ἐστὶ βασιλέως ἱππικὴ δύναμις οὔτε πεζῆς οὔτε ναυτικῆς ἀποδέουσα, πολλαχοῦ δὲ καὶ λυσιτελεστέρα καὶ μάλιστα ἐν οἷς ἀνυπερθέτου καὶ συντόνου τάχους τῆς ἐπεξόδου δεῖ τῶν καιρῶν μέλλειν οὐκ ἐπιτρεπόντων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς ἰσταμένων ἀκμῆς, ὥς μὴ ἀναβάλλεσθαι τοὺς ὑστερηκότας μᾶλλον ἢ ἀποτυχεῖν ἂν εἰκότως εἰσάπαν νομισθῆναι, φθάντων παρελθεῖν ὥσπερ νέφους ἐκείνων.

εἴποιμεν δ' ἂν αὐτοῖς· οὐδεμίαν, ὧ γενναῖοι, φρουρὰν ἄρχοντος ὁ νομοθέτης ὑποτέμνεται οὐδὲ τὸ συλλεχθὲν αὐτῷ στράτευμα ἀκρωτηριάζει τῆς δυνάμεως τὸ ἀνυσιμώτερον, τὴν ἱππικὴν δύναμιν, ἀποκόπτων, ἀλλ' ὥς οἷόν τε πειρᾶται συνάξειν, ἵν' εἰς τε ἰσχὺν καὶ πλῆθος ἐπιδόντες οἱ σύμμαχοι ῥᾶστα τοὺς ἐναντίους καθαιρῶσι.

τίνι γὰρ οὕτω λοχίσαι στράτευμα καὶ τάξαι καὶ κατὰ φάλαγγας διανεῖμαι καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πλειόνων ἢ ἐλαττόνων ἡγεμόνας καταστῆσαι ἢ ὅσα τακτικὰ καὶ στρατηγικὰ εὔρηται [καὶ] τοῖς ὀρθῶς χρησομένοις ὑφηγήσασθαι κατὰ πολλὴν τῆς ἐν τούτοις ἐπιστήμης περιουσίαν ἐξεγένετο;

ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστι νῦν ὁ λόγος αὐτῷ περὶ δυνάμεως ἱππικῆς, ἣν συγκροτεῖσθαι πρὸς ἄρχοντος ἐπ' ἀναιρέσει

δυσμενῶν καὶ σωτηρίᾳ φίλων ἀναγκαῖον, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀλόγου καὶ ἀμέτρου καὶ ἀπειθοῦς φορᾶς, ἣν ἐπιστομίζειν λυσιτελές, μὴ ποτε τὸν λαὸν αὐτῆς ἅπαντα εἰς Αἴγυπτον, τὴν τοῦ σώματος χώραν, ἀποστρέψῃ καὶ φιλήδονον καὶ φιλοπαθῆ μάλλον ἢ φιλάρετον καὶ φιλόθεον ἀνὰ κράτος ἐργάσῃται, ἐπειδὴ τὸν πλῆθος ἵππων παρ' ἐαυτῷ κτώμενον ἀνάγκη τὴν εἰς Αἴγυπτον, ὡς αὐτὸς ἔφη, βαδίζειν ὁδόν.

ὅταν γὰρ καθ' ἑκάτερον τοῖχον τῆς ψυχῆς νεὼς τρόπον, τὸν τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ὑπὸ βίας τῶν καταπνεόντων εἰς αὐτὴν παθῶν τε καὶ ἀδικημάτων ἀντιρρεπούσης καὶ κλινομένης ἐξαιρόμενον ἐπιβαίνει τὸ κύμα, τόθ' ὡς εἰκὸς ὑπέραντλος ὁ νοῦς γινόμενος καταποντοῦται· βυθὸς δέ ἐστιν, εἰς ὃν καταποντοῦται καὶ καταδύεται, σῶμα αὐτὸ τὸ ἀπεικασθὲν Αἰγύπτῳ.

μὴ ποτ' οὖν περὶ τοῦτο σπουδᾶσης τῆς ἵπποτροφίας τὸ εἶδος. οἱ μὲν γὰρ θάτερον μετιόντες ψεκτοὶ μὲν καὶ αὐτοί· πῶς γὰρ οὐ; παρ' οἷς ἄλογα ζῶα μάλλον τετίμηται, ὣν ἐκ τῆς οἰκίας ἵππων μὲν ἀγέλαι κατευωχημένων ἀεὶ προέρχονται, ἀνθρώπων δὲ ἐπομένων οὐδὲ εἷς ἔρανον εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδείας, οὐ δωρεὰν εἰς περιουσίαν εὕρισκόμενος.

ἀλλ' ὅμως κουφότερα ἀδικοῦσιν· ἀθλητὰς γὰρ ἵππους ἀνατρέφοντες τοὺς τε ἱεροὺς ἀγῶνας καὶ τὰς πανταχῇ πανηγύρεις ἀγομένας φασὶ κοσμεῖν καὶ οὐχ ἡδονῆς μόνον [ἀλλὰ] καὶ τῆς περὶ τὴν θέαν τέρψεως αἵτιοι γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν καλῶν ἀσκήσεώς τε καὶ μελέτης· οἱ γὰρ τὸν τοῦ νικηφορῆσαι πόθον ἐνιδόντες θηρίοις, διὰ τιμῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἀλέκτω τινὶ προτροπῇ καὶ προθυμίᾳ χρησάμενοι, πόνους ἡδεῖς ὑποστάντες τῶν

οἰκείων καὶ ἐπιβαλλόντων οὐκ ἀφέξονται, πρὶν ἢ ἐπὶ τέλος ἐλθεῖν αὐτῶν.

ἀλλ' οὗτοι μὲν εὖρεσιλογοῦσιν ἀδικοῦντες, οἱ δ' ἄνευ ἀπολογίας διαμαρτάνοντές εἰσιν οἱ τὸν ἀναβάτην νοῦν ἔποχον ἀποφαίνοντες ἄπειρον ἵππικῆς ἐπιστήμης κακία καὶ πάθει τετράποδι.

ἐὰν μέντοι τέχνην τὴν ἡνιοχικὴν ἀναδιδαχθεὶς ἐπὶ πλέον ἐνομιλήσης καὶ ἐνδιατρίψῃς αὐτῇ καὶ ἤδη νομίσης ἱκανὸς εἶναι δύνασθαι κρατεῖν ἵππων, ἀναβάς ἔχου τῶν ἡνίων· οὕτως γὰρ οὔτε ἀνασκιρτώντων αὐτὸς ἀποπίπτων μετὰ τραυμάτων δυσιάτων γέλωτα παρ' ἐπιχαιρεκακοῦσιν ὀφλήσεις θεαταῖς οὔτ' ἐξ ἐναντίας ἢ κατόπιν ἐπιτρεχόντων ἐχθρῶν ἀλώσῃ, τοὺς μὲν τάχει φθάνων τῷ προεκδραμεῖν διώκοντας, τῶν δὲ προσιόντων ἀλογῶν διὰ τὴν τοῦ δύνασθαι ἐξαναχωρεῖν ἀσφαλῶς ἐπιστήμην.

οὐκ εἰκότως οὖν Μωυσῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀναβατῶν ἄδων ἀπωλείᾳ τοῖς ἵππεῦσιν εὐχεται σωτηρίαν παντελεῆ· δύνανται γὰρ οὗτοι χαλινὸν ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσιν ἐμβalόντες αὐτῶν ἐπιστομίζειν τῆς πλεοναζούσης τὴν φορὰν ὁρμῆς. τίς οὖν ἡ εὐχή, λεκτέον· «γενέσθω» φησί «Δὰν ὄφεις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἵππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου» (Gen. 49, 17. 18).

ὁ δ' αἰνίττεται διὰ τῆς εὐχῆς, μηνυτέον· ἐρμηνεύεται Δὰν κρίσις· τὴν οὖν ἐξετάζουσιν καὶ ἀκριβοῦσιν καὶ διακρίνουσιν καὶ τρόπον τινὰ δικάζουσιν ἕκαστα τῆς ψυχῆς δύναμιν ὡμοίωσε δράκοντι – ζῶον δ' ἐστὶ καὶ τὴν κίνησιν ποικίλον καὶ συνετὸν ἐν τοῖς μάλιστα καὶ πρὸς ἀλκὴν ἔτοιμον καὶ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων

ἀμύνασθαι δυνατώτατον, – οὐ μὴν τῷ φίλῳ καὶ συμβούλῳ ζωῆς – Εὖαν πατρίῳ γλώττῃ καλεῖν αὐτὴν ἔθος, – ἀλλὰ τῷ πρὸς Μωυσέως ἐξ ὕλης χαλκοῦ δημιουργηθέντι, ὃν οἱ δηχθέντες ὑπὸ τῶν ἰοβόλων ὄφρων καίτοι μέλλοντες τελευτήσῃν ὁπότε κατίδοιεν ἐπιβιοῦν καὶ μηδέποτε ἀποθνήσκῃν λέγονται (Num. 21, 8).

ταῦτα δ' οὕτως μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε καὶ τέρασι, δράκων ἀνθρώπου προϊέμενος φωνὴν καὶ ἐνσοφιστεύων ἀκακωτάτοις ἤθεσι καὶ πιθανότησιν εὐπαραγώγοις γυναικὰ ἀπατῶν, καὶ ἕτερος αἴτιος σωτηρίας γενόμενος παντελοῦς τοῖς θεασαμένοις.

ἐν δὲ ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι τὸ μὲν μυθῶδες ἐκποδὼν οἴχεται, τὸ δ' ἀληθὲς ἀρίδηλον εὐρίσκεται· τὸν μὲν οὖν τῆς γυναικὸς ὄφιν, αἰσθήσεως καὶ σαρκῶν ἐκκρεμαμένης ζωῆς, ἡδονὴν εἶναι φάμεν, ἰλυσπωμένην καὶ πολυπλοκωτάτην, ἀνεγερθῆναι μὴ δυναμένην, αἰεὶ καταβεβλημένην, ἐπὶ μόνα τὰ γῆς ἔρπουσαν ἀγαθὰ, καταδύσεις τὰς ἐν τῷ σώματι ζητοῦσαν, ὥσπερ ὀρύγμασιν ἢ χάσμασιν ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων ἐμφωλεύουσιν, σύμβουλον ἀνθρώπου, φονῶσαν κατὰ τοῦ κρείττονος, ἰοβόλοις καὶ ἀνωδύνοις γλιχομένην δῆγμασιν ἀποκτεῖναι· τὸν δὲ Μωυσέως ὄφιν τὴν ἡδονῆς ἐναντίαν διάθεσιν, καρτερίαν, παρὸ καὶ τῆς χαλκοῦ κραταιοτάτης ὕλης κατεσκευασμένους εἰσάγεται.

τὸν οὖν ἄκρως καταθεασάμενον τὸ καρτερίας εἶδος, κἂν εἰ δεδηγμένος πρότερον ὑπὸ τῶν φίλτρων ἡδονῆς τυγχάνοι, ζῆν ἀναγκαῖον· ἡ μὲν γὰρ ἐπανατείνεται ψυχῇ θάνατον ἀπαραίτητον, ἐγκράτεια δ' ὑγείαν καὶ σωτηρίαν προτείνει βίου. ἀντιπαθὲς δ' ἀκολασίας φάρμακον ἢ ἀλεξίκακος σωφροσύνη.

παντὶ δὲ σοφῷ τὸ καλὸν φίλον, ὃ καὶ πάντως ἐστὶ σωτήριον. ὥσθ' ὅταν εὐχῇται Μωυσῆς γενέσθαι τῷ Δαν ἢ αὐτὸν ἐκεῖνον ὄφιν – ἐκατέρως γὰρ ἔστιν ἐκδέξασθαι, – παραπλήσιον τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι, ἀλλ' οὐχ ὅμοιον τῷ τῆς Εὐας εὐχεται· τὴν γὰρ εὐχὴν ἀγαθῶν αἵτησιν εἶναι συμβέβηκε.

τὸ μὲν οὖν τῆς καρτερίας γένος ἀγαθὸν καὶ οἰστικὸν ἀφθαρσίας, ἀγαθοῦ τελείου, τὸ δὲ τῆς ἡδονῆς κακὸν τὴν μεγίστην τιμωρίαν ἐπιφέρον, θάνατον. διὸ λέγει· «γενέσθω Δαν ὄφιν» οὐχ ἐτέρωθι μᾶλλον ἢ «ἐφ' ὁδοῦ»·

τὰ μὲν γὰρ τῆς ἀκρασίας καὶ λαιμαργίας καὶ ὅσα ἄλλα αἱ ἀμέτρητοι καὶ ἅπληστοι, πληρούμεναι πρὸς τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας, ὠδίνουσι καὶ τίκτουσιν ἡδοναί, κατὰ λεωφόρου καὶ εὐθυτενοῦς βαίνειν οὐκ ἐπιτρέπει ψυχὴν, φάραγξι δὲ καὶ βαράθροις ἐμπίπτειν ἄχρι τοῦ καὶ διαφθεῖραι παντελῶς αὐτὴν ἀναγκάζει· τὰ δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς * * * ἐχόμενα μόνα, μηδενὸς ὄντος ἐν ποσὶν ὀλισθηροῦ, ᾧ προσπταίσασα κλιθήσεται. προσφυέστατα οὖν ἔχεσθαι τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ σωφροσύνην εἶπε, διότι καὶ τὴν ἐναντίαν ἔξιν ἀκολασίαν ἀνοδία χρῆσθαι συμβέβηκε.

τὸ δὲ «καθήμενος ἐπὶ τρίβου» τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω· τρίβος ἐστὶν ἡ τετριμμένη πρὸς τὰ ἀνθρώπων καὶ ὑποζυγίων ἱππῆλατος καὶ ἀμαξήλατος ὁδός.

ταύτη φασὶν ἡδονὴν ἐμφερεστάτην εἶναι· σχεδὸν γὰρ ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τοῦ μακροῦ γήρως ἐπιβαίνουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι καὶ μετὰ σχολῆς καὶ ῥαστώνης ἐνδιατρίβουσι τῇ ὁδῷ ταύτῃ, οὐκ ἄνθρωποι <μόνον>, ἀλλὰ καὶ ὅσαι ἄλλαι ἰδέαι τῶν ζώων εἰσὶν· ἐν γὰρ οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ πρὸς ἡδονῆς δελεασθὲν εἴλκυσται καὶ ἐμφέρεται τοῖς

πολυπλοκωτάτοις δικτύοις αὐτῆς, ἃ πολλὸς διεκδῦναι πόνος.

αἱ δὲ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁδοί, καὶ εἰ μὴ ἄβατοι, ἀλλὰ τοι πάντως ἄτριπτοι· ὀλίγος γὰρ ἀριθμός ἐστι τῶν αὐτὰς βαδιζόντων, οἳ πεφιλοσοφήκασιν ἀνόθως καὶ πρὸς μόνον τὸ καλὸν ἑταιρίαν ἔθεντο, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅπαξ ἀλογήσαντες.

«ἐγκάθεται» οὖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ὅτῳ ζῆλος καὶ φροντὶς εἰσέρχεται καρτερίας, ἵν' ἐξ ἐνέδρας ἐπιθέμενος τὴν ἐθάδα ἡδονήν, πηγὴν ἀενάων κακῶν, ἐπιφράξῃ καὶ ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς ἀνέλη χωρίου.

τότε, ὥς φησιν ἀκολουθίᾳ χρώμενος, ἀναγκαίως «δῆξεται πτέρναν ἵππου»· καρτερίας γὰρ καὶ σωφροσύνης ἴδιον τὰς τῆς ὑψαυχενούσης κακίας καὶ τοῦ παρατεθηγμένου καὶ ὀξυκινήτου καὶ σκιρτητικοῦ πάθους ἐπιβάθρας διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι.

τὸν μὲν οὖν τῆς Εὐας ὄφιν εἰσάγει κατ' ἀνθρώπου φονῶντα – λέγει γὰρ ἐν ταῖς ἀραῖς· «αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Gen. 3, 15), – τὸν δὲ τοῦ Δάν, περὶ οὗ νῦν ἐστὶν ὁ λόγος, ἵππου πτέρναν, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπου δάκνοντα·

ὁ μὲν γὰρ τῆς Εὐας ἡδονῆς ὦν σύμβολον, ὥς ἐδείχθη πρότερον, ἀνθρώπῳ τῷ καθ' ἕκαστον ἡμῶν ἐπιτίθεται λογισμῷ – φθορὰ γὰρ διανοίας πλεοναζούσης ἡδονῆς ἀπόλαυσίς τε καὶ χρῆσις· –

ὁ δὲ τοῦ Δάν, εἰκὼν τις ὦν ἐρρωμενεστάτης ἀρετῆς καρτερίας, ἵππον, τὸ πάθους καὶ κακίας σύμβολον, δῆξεται, διότι σωφροσύνη τὴν τούτων καθαίρεσιν τε καὶ φθορὰν μελετᾷ. δηχθέντων μέντοι καὶ ὀκλασάντων «ὁ ἵππεὺς» φησί

«ΠΕΣΕΪΤΑΙ».

ὁ δ' αἰνίττεται, τοιοῦτόν ἐστι· καλὸν καὶ περιμάχητον εἶναι νομίζει μηδενὶ τῶν ἐκ πάθους ἢ κακίας τὸν ἡμέτερον ἐποχεῖσθαι νοῦν, ἀλλ' ὁπότ' ἐπιβῆναί τινι αὐτῶν βιασθεῖη, σπουδάζειν καθάλλεσθαι καὶ ἀποπίπτειν· τὰ γὰρ τοιαῦτα πτώματα φέρει τὰς εὐκλεεστάτας νίκας. διὸ καὶ τῶν πάλαι τις προκληθεὶς ἐπὶ λοιδορίας ἄμιλλαν οὐκ ἂν εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα ἔφη ποτὲ παρελθεῖν, ἐν ᾧ χείρων ὁ νικῶν ἐστι τοῦ ἡττωμένου.

καὶ σὺ τοίνυν, ὦ οὔτος, μηδέποτ' εἰς κακῶν παρέλθῃς ἄμιλλαν μηδὲ περὶ πρωτείων τῶν ἐν τούτοις διαγωνίσῃ, ἀλλὰ μάλιστα μέν, ἐὰν οἶόν τε ἦ, σπούδασον ἀποδρᾶναι· ἐὰν δέ που πρὸς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως βιασθεὶς ἀναγκασθῇς διαγωνίσασθαι, μὴ μελλήσῃς ἡττᾶσθαι.

τότε γὰρ εὖ μὲν ἔσῃ νενικηκὼς ὁ ἡττώμενος, ἡττώμενοι δ' οἱ νενικηκότες. καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς μηδὲ κήρυκι κηρῦξαι μηδὲ βραβευτῇ στεφανῶσαι τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' αὐτὸς παρελθὼν τὰ βραβεῖα καὶ τὸν φοῖνικα ἀνάδος καὶ στεφάνωσον, εἰ θέλει, καὶ ταῖς ταινίαις ἀνάδησον καὶ κήρυξον αὐτὸς μεγάλη καὶ ἄρρήκτῳ φωνῇ κήρυγμα τοιοῦτον· τὸν ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ καὶ ἀκολασίας ἀφροσύνης τε αὖ καὶ ἀδικίας προτεθέντα ἀγῶνα, ὦ θεαταὶ καὶ ἀθλοθέται, ἡττημαὶ μὲν ἐγώ, νενίκηκε δ' οὐτοσί, καὶ οὕτως ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νενίκηκεν, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἀνταγωνισταῖς ἡμῖν, οὓς εἰκὸς ἦν βασκαίνειν, μὴ φθονεῖσθαι.

τὰ μὲν οὖν τῶν ἀνιέρων τούτων ἀγώνων ἄθλα παραχώρησον ἄλλοις, τὰ δὲ τῶν ἱερῶν ὄντως αὐτὸς ἀνάδησαι· ἱεροὺς δὲ μὴ νομίσης ἀγῶνας, οὓς αἱ πόλεις ἐν ταῖς τριετηρίσιν ἄγουσι θεάτρα ἀναδειμάμεναι πολλὰς

ἀνθρώπων δεξόμενα μυριάδας· ἐν γὰρ τούτοις ἢ ὁ καταπαλαίσας τινὰ καὶ ὑπτιον ἢ πρηνῇ τείνας ἐπὶ γῆν ἢ ὁ πυκτεύειν καὶ παγκρατιάζειν δυνάμενος καὶ μηδεμιᾶς μήτε ὕβρεως μήτε ἀδικίας ἀπεχόμενος φέρεται τὰ πρωτεῖα·

εἰσὶ δ' οἱ σφόδρα καὶ κραταιότατα σιδήρου τρόπον ἀκονησάμενοι καὶ στομώσαντες ἑκατέραν τῶν χειρῶν περιάψαντες κεφαλὰς καὶ πρόσωπα τῶν ἀντιπάλων ἀποσκάπτουσι καὶ τᾶλλα, ἐπὰν τύχῃσι τὰς πληγὰς ἐνεγκόντες, ἀποθραύουσιν, εἴτα βραβείων καὶ στεφάνων τῆς ἀνηλεοῦς ὠμότητος ἕνεκα μεταποιοῦνται.

τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγωνίσματα δρομέων ἢ πεντάθλων τίς οὐκ ἂν γελάσαι τῶν εὖ φρονούντων, ἐπιτετηδευκότων μήκιστα ἐξάλλεσθαι καὶ μετρομένων τὰ διαστήματα καὶ περὶ ποδῶν ὠκύτητος ἀμιλλωμένων; οὐς οὐ μόνον τῶν ἀδροτέρων ζῶων δορκὰς ἢ ἔλαφος ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων σκυλάκιον ἢ λαγωδάριον μὴ σφόδρα ἐπειγόμενον ῥύμη καὶ ἀπνευστὶ θέοντας παραδραμεῖται.

τούτων μὲν δὴ τῶν ἀγώνων πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸς οὐδεὶς, κἂν πάντες ἄνθρωποι μαρτυρῶσιν, οὐς ἀνάγκη πρὸς ἑαυτῶν ψευδομαρτυριῶν ἀλίσκεσθαι· οἱ γὰρ ταῦτα θαυμάζοντες τοὺς νόμους τοὺς καθ' ὑβριστῶν καὶ τιμωρίας τὰς ἐπὶ ταῖς αἰκίαις ἔθεσαν καὶ δικαστὰς τοὺς περὶ ἐκάστων διαγνωσομένους ἀπεκλήρωσαν.

πῶς οὖν εἰκὸς ἐστὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ μὲν τοῖς ἰδίᾳ τινὰς αἰκισαμένοις ἀγανακτεῖν καὶ δίκας κατ' αὐτῶν ἀπαραιτήτους ὠρικέναι, ἐπὶ δὲ τοῖς δημοσίᾳ καὶ ἐν πανηγύρεσι καὶ θεάτροις στεφάνους καὶ κηρύγματα καὶ ἄλλα τινὰ νομοθετῆσαι;

δυσὲν γὰρ ἐναντίων καθ' ἐνὸς εἴτε σώματος εἴτε πράγματος ὀρισθέντων ἢ εὖ ἢ κακῶς ἐξ ἀνάγκης ἂν ἔχοι θάτερον· ἄμφω γὰρ ἀμήχανον. πότερον οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν δεόντως; ἄρ' οὐ τὸ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων κολάζεσθαι; ψέγοιτ' ἂν οὖν εἰκότως τὸ ἐναντίον, τὸ τιμᾶσθαι· ψεκτὸν δ' οὐδὲν τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ πάντως εὐκλεές.

ὁ τοίνυν Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν μόνος ἂν λέγοιτο ἐνδίκως ἱερός, οὐχ ὃν τιθέασιν οἱ τὴν Ἥλιν οἰκοῦντες, ἀλλ' ὁ περὶ κτήσεως τῶν θεῶν καὶ ὀλυμπίων ὡς ἀληθῶς ἀρετῶν. εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα ἔρρωμενέστατοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐγγράφονται πάντες, εἴτα ἀποδυσάμενοι καὶ κονισάμενοι πάνθ' ὅσα καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως ἔργα δρῶσι, παραλιπόντες οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ νικηφορῆσαι.

τῶν μὲν οὖν ἀντιπάλων οἱ ἀθληταὶ περίεισιν οὗτοι, πρὸς ἀλλήλους δὲ πάλιν περὶ πρωτείων διαφέρονται· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τῆς νίκης τρόπος ἅπασιν, ἀλλὰ πάντες ἄξιοι τιμῆς ἀργαλεωτάτους καὶ βαρεῖς ἀνατρέψαντες καὶ καταβαλόντες ἐχθρούς.

θαυμασιώτατος δὲ καὶ τούτων ὁ διενεγκών, ὃ καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἄθλων οὐ φθονητέον λαμβάνοντι. οἱ δὲ κἂν δευτερείων ἢ τρίτων ἀξιοθῶσι, μὴ κατηφείτωσαν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπ' ἀρετῆς κτήσει προτίθεται, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἄκρων ἐφικέσθαι δυναμένοις ἢ τῶν μέσων κτῆσις ὠφέλιμος, λέγεται δὲ ὅτι καὶ βεβαιότερα τὸν ἐμφυόμενον ἀεὶ τοῖς ὑπερέχουσιν ἐκφεύγουσα φθόνον.

παιδευτικώτατα οὖν εἴρηται τὸ «πεσεῖται ὁ ἵππεύς», ἵν' εἴ τις ἀποπίπτοι [μὲν] κακῶν, ἐγείρηται [δὲ] ἀγαθοῖς

ἐπερειδόμενος καὶ συνορθιάζεται. διδασκαλικώτατον δὲ κάκεϊνο, μὴ πρόσω φάναι, κατόπιν δὲ πίπτειν, ἐπειδὴ κακίας καὶ πάθους ὑστερίζειν ἀεὶ λυσιτελέστατον·

φθάνειν μὲν γὰρ τὰ καλὰ δρῶντα δεῖ, τὰ δὲ αἰσχρὰ μέλλειν [καὶ] ἔμπαλιν, κάκεϊνοῖς μὲν προσέρχεσθαι, τούτων δὲ ὑστερίζειν καὶ μακρὸν ὅσον ἀπολείπεσθαι· ὧ <γὰρ> τῶν ἀμαρτημάτων ἐγγίνεται <καὶ> παθῶν ὑστερίζειν, ἄνοσος διατελεῖ. τὴν γοῦν «παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίαν περιμένειν» φησὶν αὐτόν, ἵνα ἐφ' ὅσον ἀπελείφθη τοῦ ἀδικεῖν, ἐπὶ τοσοῦτον τῷ δικαιопραγεῖν ἐπιδράμη.

Περὶ μὲν οὖν ἱππέως καὶ ἀναβάτου, κτηνοτρόφου τε καὶ ποιμένος, ἔτι δὲ γῆν ἐργαζομένου καὶ γεωργοῦ τὰ προσήκοντα εἴρηται, καὶ αἱ καθ' ἐκάστην συζυγίαν ὡς οἶόν τε ἦν ἡκρίβωνται διαφοραί.

πρὸς δὲ τὰ ἀκόλουθα καιρὸς ἤδη τρέπεσθαι. τὸν οὖν ἐφιεμένον ἀρετῆς οὐ παντελῆ κεκτημένον τὴν γεωργικῆς ψυχῆς ἐπιστήμην εἰσάγει, ἀλλ' αὐτὸ μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πεπονημένον· λέγει γάρ· «ἦρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός». ἀρχὴ δ', ὁ τῶν παλαιῶν λόγος, ἡμῖς τοῦ παντός, ὡς ἂν ἡμίσει πρὸς τὸ τέλος ἀφεστηκυῖα, οὗ μὴ προσγενομένου καὶ τὸ ἄρξασθαι πολλάκις μεγάλα πολλοὺς ἔβλαψεν.

ἤδη γοῦν τινες καὶ τῶν οὐκ εὐαγῶν τῆς διανοίας κατὰ τὰς συνεχεῖς μεταβολὰς στροβουμένης ἔννοιαν χρηστοῦ τινος ἔλαβον, ἀλλ' οὐδὲν ὦνηντο· ἔστι γὰρ μὴ πρὸς τὸ τέλος ἡξάντων φορὰν ἀθρόον τῶν ἐναντίων καταρραγεῖσαν ἐπικλύσαι καὶ τὸ χρηστὸν ἐκεῖνο διαφθαρῆναι νόημα.

οὐ διὰ τοῦτο μέντοι δόξαντι θυσίας ἀμέμπους ἀναγαγεῖν τῷ Κάιν λόγιον ἐξέπεσε μὴ θαρρεῖν ὡς

κεκαλλιερηκότι; μὴ γὰρ ἐφ' ἱεροῖς καὶ τελείοις βουθυτῆσαι· τὸ δὲ λόγιόν ἐστι τοιόνδε· «οὐκ ἔαν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς» (Gen. 4, 7).

ὀρθὸν μὲν οὖν ἡ τοῦ θεοῦ τιμή, τὸ δὲ ἀδιαίρετον οὐκ ὀρθόν. ὃν δ' ἔχει καὶ τοῦτο λόγον, ἴδωμεν· εἰσὶ τινες οἱ τὸ εὐσεβὲς ἐν τῷ πάντα φάσκειν ὑπὸ θεοῦ γενέσθαι, τὰ τε καλὰ καὶ τὰ ἐναντία, περιγράφοντες·

πρὸς οὓς ἂν λέγοιμεν, ὅτι τὸ μὲν ὑμῶν ἐπαινετόν ἐστι τῆς δόξης, τὸ δ' ἔμπαλιν ψεκτόν, ἐπαινετόν μὲν, ὅτι τὸ μόνον θαυμάζετε τίμιον, ψεκτόν δὲ αὖ, παρόσον ἄνευ τομῆς καὶ διαιρέσεως· ἔδει γὰρ μὴ φῦραι καὶ συγχέαι πάντων ἀθρώως ἀποφῆναντας αἴτιον, ἀλλὰ μετὰ διαστολῆς μόνων ὁμολογῆσαι τῶν ἀγαθῶν.

ἄτοπον γὰρ ἱερέων μὲν πρόνοιαν ἔχειν, ὡς ὀλόκληροι τὰ σώματα καὶ παντελεῖς ἔσονται, τῶν τε καταθυομένων ζῶων, ὡς οὐδὲν οὐδεμιᾶ τὸ παράπαν ἀλλ' οὐδὲ τῇ βραχυτάτῃ χρήσεται λώβῃ, καὶ τινας δεῖ ὅσους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ ἔργον, οὓς ἔνιοι μωμοσκόπους ὀνομάζουσιν, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῇ προσάγῃται τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, τὰς δὲ περὶ θεοῦ δόξας ἐν ταῖς ἐκάστων ψυχαῖς ὑποσυγκεχύσθαι καὶ μὴ κανόνι ὀρθοῦ λόγου διακεκρίσθαι.

τὸν κάμηλον οὐχ ὀρᾷς ὅτι ἀκάθαρτον εἶναί φησι ζῶον ὁ νόμος, ἐπειδὴ μηρυκᾶται μὲν, οὐ διχηλεῖ δέ (Lev. 11, 4); καίτοι γε πρὸς τὴν ῥητὴν ἐπίσκεψιν οὐκ οἶδ' ὃν ἔχει λόγον ἢ προσapoδοθεῖσα <αἰτία>, πρὸς δὲ τὴν δι' ὑπονοιῶν ἀναγκαιότατον·

ὥσπερ γὰρ τὸ μηρυκώμενον τὴν προκαταβληθεῖσαν ὑπαναπλεύουσιν αὐθις ἐπιλεαίνει τροφήν, οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ἐπειδὴν τινα δι' ἀκοῆς δέξεται θεωρήματα,

λήθη μὲν αὐτὰ οὐ παραδίδωσιν, ἡρεμήσασα δὲ καθ' ἑαυτὴν ἕκαστα μεθ' ἡσυχίας τῆς πάσης ἀναπολεῖ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν πάντων ἔρχεται.

μνήμη δ' οὐ πᾶσα ἀγαθόν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς, ἐπεὶ τό γε ἄληστα εἶναι τὰ κακὰ βλαβερώτατον· οὗ ἕνεκα πρὸς τελειότητα χρειὰ τοῦ διχηλεῖν, ἵνα τοῦ μνημονικοῦ δίχρα τμηθέντος ὁ λόγος διὰ στόματος, οὗ πέρατα ἡ φύσις διττὰ εἰργάσατο χεῖλη, ῥέων διαστείλῃ τό τε ὠφέλιμον καὶ τὸ ἐπιζήμιον μνήμης γένους εἶδος.

ἀλλ' οὐδὲ τὸ διχηλεῖν ἄνευ τοῦ μηρυκᾶσθαι καθ' ἑαυτὸ φαίνεται τινα ἔχειν ὄνησιν ἐξ αὐτοῦ. τί γὰρ ὄφελος τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων τέμνειν ἄνωθεν ἀρξάμενον μέχρι τῶν λεπτοτάτων, εἰς τοῦσχατον <δὲ> αὐτὸ μηκέτι γίνεσθαι μηδὲ ἔχειν διαιρετὰ τὰ μέρη, ἅπερ ἄτομα καὶ ἀμερῇ πρὸς ἐνίων εὐθυβόλως ὀνομάζεται;

ταῦτα γὰρ συνέσεως μὲν καὶ περιττῆς ἀκριβείας ἡκουμένης εἰς ὀξύτατην ἀγχίνοιαν ἐναργῇ δείγματ' ἐστίν, ὄνησιν δὲ οὐδεμίαν πρὸς καλοκάγαθίαν καὶ ἀνεπιλήπτου βίου διέξοδον ἔχει.

καθ' ἐκάστην γοῦν ἡμέραν ὁ πανταχοῦ τῶν σοφιστῶν ὄμιλος ἀποκναίει τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων ἀκριβολογούμενος καὶ τὰς διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους λέξεις ἀναπτύσσων καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα δοκεῖ μεμνησθαι – πέπηγε δὲ καὶ πλειόνων – διακρίνων. ἢ οὐχ οἱ μὲν τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς εἰς τε ἄφωνα καὶ φωνήεντα τέμνουσιν; ἔνιοι δὲ τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνωτάτω τρία, ὄνομα;

ῥῆμα, σύνδεσμον; μουσικοὶ δὲ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην εἰς ῥυθμόν, εἰς μέτρον, εἰς μέλος, καὶ τὸ μέλος εἰς τε τὸ

χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον καὶ διατονικὸν εἶδος καὶ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν, συνημμένων τε καὶ διεζευγμένων μελωδίας;

γεωμέτραι δὲ εἰς τὰς γενικωτάτας δύο γραμμὰς εὐθεΐαν τε καὶ περιφέρειαν; καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται εἰς τὰς καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην ιδέας τὰς ἀπὸ τῶν πρώτων ἄχρι τῶν ὑστάτων;

ὦ συνεπηχεῖτω μέντοι καὶ τῶν φιλοσοφούντων χορὸς ἅπας τὰ εἰωθότα διεξιὼν, ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶ σώματα, τὰ δ' ἄσώματα· καὶ τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ψυχὴν ἔχοντα· καὶ τὰ μὲν λογικά, τὰ δ' ἄλογα· καὶ τὰ μὲν θνητά, τὰ δὲ θεῖα· καὶ τῶν θνητῶν τὸ μὲν ἄρρεν, τὸ δὲ θῆλυ, τὰ ἀνθρώπου τμήματα·

καὶ πάλιν τῶν ἀσωμάτων τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ ἀτελῆ· καὶ τῶν τελείων τὰ μὲν ἐρωτήματα καὶ πύσματα ἀρατικά τε αὖ καὶ ὀρκικά καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν κατ' εἶδος ἐν ταῖς περὶ τούτων στοιχειώσεσιν ἀναγράφονται διαφοραί, τὰ δὲ πάλιν ἂ διαλεκτικοῖς ἔθος ὀνομάζειν ἀξιώματα· καὶ τούτων τὰ μὲν ἀπλᾶ, τὰ δ' οὐχ ἀπλᾶ·

καὶ τῶν οὐχ ἀπλῶν τὰ μὲν συνημμένα, τὰ δὲ παρασυνημμένα τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, καὶ προσέτι δὲ διεζευγμένα καὶ ἄλλα τοιουτότροπα, ἔτι δ' ἀληθῆ τε καὶ ψευδῆ καὶ ἄδηλα, δυνατά τε καὶ ἀδύνατα [καὶ τὰ μὲν φθαρτὰ καὶ ἀφθαρτα] καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἀναγκαῖα, καὶ εὐπορά τε καὶ ἀπορα καὶ ὅσα συγγενῆ τούτοις· πάλιν δὲ τῶν ἀτελῶν αἱ εἰς τὰ λεγόμενα κατηγορήματα καὶ συμβεβηκότα καὶ ὅσα τούτων ἐλάττω διαιρέσεις προσεχεῖς.

κἂν ἔτι παραθήξας ὁ νοῦς εἰς τὸ λεπτότερον ἑαυτόν, καθάπερ ἰατρὸς τὰ σώματα, τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις

ἀνατέμνη, πλέον οὐδὲν πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐργάσεται, ἀλλὰ διχληθήσει μὲν διαστέλλειν καὶ διακρίνειν ἕκαστα δυνάμενος, οὐ μηρυκεθήσεται δέ, ὡς ὠφελίμῳ χρῆσθαι τροφῇ κατὰ τὰς ὑπομνήσεις τὴν ἐξ ἀμαρτημάτων ἐπιγεγεννημένην τραχύτητα ψυχῇ λεαινούσῃ καὶ προσηνῇ καὶ λείαν τῷ ὄντι κίνησιν ἀπεργαζομένη.

μυρίοι οὖν τῶν λεγομένων σοφιστῶν θαυμασθέντες κατὰ πόλεις καὶ τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν ἐπὶ τιμὴν ἐπιστρέψαντες ἔνεκα ἀκριβολογίας καὶ τῆς περὶ τὰς εὐρέσεις δεινότητος ἀνὰ κράτος τοῖς πάθεσι ἐγκατεγήρασαν καὶ ἐγκατέτριψαν τὸν βίον οὐδὲν ἰδιωτῶν ἡμελημένων καὶ φαυλοτάτων διενεγκόντες ἀνθρώπων.

διὸ καὶ παγκάλως τοὺς οὕτω βιοῦντας τῶν σοφιστῶν ὁ νομοθέτης τῷ συῶν παραβάλλει γένει διαυγεῖ μὲν οὐδενὶ καὶ καθαρῷ θολερῷ δὲ καὶ βορβορώδει βίῳ καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐμφερομένους.

τὸν γὰρ σὺν ἀκάθαρτον εἶναί φησιν, ὅτι διχληεῖ μὲν, οὐ μηρυκᾶται δέ (Lev. 11, 7), ὡς τὸν κάμηλον διὰ τὴν ἐναντίαν πρόφασιν, ὅτι μηρυκώμενος οὐ διχληεῖ. ὅσα μὲν<τοι> τῶν ζώων ἀμφοτέρων μετέχει, καθαρὰ εἰκότως ἀναγράφεται, ὅτι τὴν περὶ ἐκάτερον τῶν λεχθέντων ἀτοπίαν ἐκπέφυγε. καὶ γὰρ διαίρεσις ἄνευ μνήμης καὶ μελέτης καὶ διεξόδου τῶν ἀρίστων * * * ἀγαθὸν ἀτελές, ἡ δ' ἀμφοῖν εἰς ταὐτὸ σύνοδος τε καὶ κοινωνία τελειότατον.

τελειότητα δὲ καὶ οἱ δυσμενεῖς τῆς ψυχῆς καταπτήσουσιν, ὧν μηκέτι ἐπανίστασθαι δυναμένων ἢ ἀψευδῆς εἰρήνη κρατεῖ. ἡμιέργου δ' ὅσοι σοφίας ἢ πάλιν ἡμιπαγοῦς ἔλαχον, ἀσθενέστεροι ἢ ὥστε ἀμαρτημάτων ἐκ πολλοῦ συγκεκροτημένων καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιδεδωκότων

ἐναντιοῦσθαι στίφεσι.

διὰ τοῦθ' ὅταν ἐν τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ ποιῇται τῆς στρατιᾶς κατάλογον, οὐχ ἅπασαν καλεῖ τὴν νεότητα, κἂν μετὰ προθυμίας τῆς πάσης αὐτοκελεύστω χρῆται πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν ἐτοιμότητι, προστάττει δὲ ἀπιόντας οἴκοι καταμεῖναι, ὥς ἂν ἐκ συνεχοῦς μελέτης τὴν τοῦ ποτε δύνασθαι νικᾶν ἀνὰ κράτος ἰσχύιν τε καὶ ἐμπειρίαν εὗρωνται κραταιοτάτην.

ἡ δὲ πρόσταξις διὰ τῶν τῆς στρατιᾶς γραμματέων γίνεται, ὅταν ὁ πόλεμος ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ὦν ἤδη τυγχάνῃ· ταυτὶ δὲ φήσουσι· «τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινὴν καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιεῖ αὐτήν. καὶ τίς ὃς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ οὐκ εὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ. καὶ τίς ἐμνηστεύσατο γυναῖκα καὶ οὐκ ἔλαβεν αὐτήν; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος λήψεται αὐτήν» (Deut. 20, 5-7).

διὰ τί γάρ, εἴποιμ' ἂν, ὧ θαυμασιώτατε, οὐχὶ τούτους μᾶλλον ἐτέρων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ πολέμου κατατάττειν ἀξιοῖς, οἱ γύναια καὶ οἰκίας καὶ ἀμπελῶνας καὶ τὴν ἄλλην κτῆσιν ἀφθονωτάτην περιπεποίηνται; τοὺς γὰρ περὶ τῆς τούτων ἀσφαλείας κινδύνους, καὶ εἰ πάντως εἶεν βαρύτατοι, κουφότατα οἴσουσιν· ἐπεὶ οἷς γε τῶν λεχθέντων οὐδὲν πρόσσεστιν, ἅτε μηδὲν ἔχοντες ἀναγκαῖον ἐνέχυρον ὅκνῳ καὶ ῥαθυμίᾳ τὰ πολλὰ χρήσονται.

ἢ παρόσον οὐδενὸς τῶν κτηθέντων ἀπολελεύκασιν, εἴτα μηδ' ὕστερον δυνηθῶσιν ἀπολαῦσαι; τοῖς γὰρ κρατηθεῖσι τῷ πολέμῳ τίς ἀπολείπεται τῶν κτηθέντων ὄνησις; ἀλλ' οὐχ ἀλώσονται; εὐθὺς μὲν οὖν τό γε ἐπὶ τοῖς ἀστρατεύτοις πείσονται· οἴκοι γὰρ καθεζομένων καὶ τρυφώντων ἀνάγκη τοὺς τὰ τοῦ πολέμου συντόνως δρῶντας ἐχθροὺς οὐκ ἀναιμωτὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀκονιτὶ κρατεῖν.

ἀλλὰ τὸ τῶν ἄλλων συμμάχων πλῆθος καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων ἀγῶνα προθύμως ἀναδέχεται; πρῶτον μὲν ἄτοπον ἐπὶ ταῖς ἐτέρων σπουδαῖς ἢ τύχαις ὀρμεῖν, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ πορθήσεως ἰδιός τε καὶ κοινὸς ἐπικρέμαται κίνδυνος, δυναμένους συνδιαφέρεσθαι τὰ τοῦ πολέμου καὶ μῆθ' ὑπὸ νόσου μῆθ' ὑπὸ γήρωι μῆθ' ὑπ' ἄλλης κακοπραγίας μηδεμιᾶς κωλυομένους. ἀρπάσαντας γὰρ δεῖ τὰ ὄπλα ἐν ταῖς πρώταις φάλαγξι τούτους καὶ ὑπερέχειν τῶν συμμάχων τὰς ἀσπίδας ἐκθύμως καὶ φιλοκινδύνως μαχομένους.

ἔπειτ' οὐ προδοσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀναλγησίας ἐξενηνοχότες ἂν εἶεν δείγματα, εἰ οἱ μὲν ἄλλοι προπολεμήσουσιν, αὐτοὶ δὲ πρὸς τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ἔσονται, καὶ οἱ μὲν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀγῶνας ἀναρρίπτειν θελήσουσιν, οἱ δὲ οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναδέχονται, καὶ οἱ μὲν ἀσιτίας καὶ χαμευνίας καὶ τὰς ἄλλας σώματός τε καὶ ψυχῆς κακώσεις ἄσμενοι διὰ τὸν τοῦ νικῆσαι πόθον καρτερήσουσιν, οἱ δὲ κονιάματα καὶ λήρους, κόσμον ἄψυχον, οἰκίαις περιτιθέντες ἢ τὴν κατ' ἀγροὺς ὁπώραν δρεπόμενοι καὶ τὰπιλήνι' ἄγοντες ἢ ταῖς ὁμολογηθείσαις ἔκπαλαι παρθένους νῦν πρῶτον εἰς ὁμιλίαν ἐρχόμενοι καὶ συνευναζόμενοι ὥς ἐν ἐπιτηδαιοτάτῳ τοῦ γαμεῖν καιρῷ διατελοῦσι;

καλόν γε τοίχων ἐπιμελεῖσθαι, προσόδους ἐκλέγειν, ἐστιᾶσθαι, μεθύειν, θαλαμεύεσθαι, νυμφοστολεῖσθαι τὰς γεγηρακυίας καὶ σαπράς, τὸ λεγόμενον, ἀλλ' εἰρήνης ἔργα, ἐν δ' ἔτι ἡβῶντός τε καὶ ἀνθοῦντος ἀκμῇ πολέμου πάντα δρᾶν.

ἦ τούτων οὐχ ὁ πατήρ, οὐκ ἀδελφός, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος οὐδεῖς, οὐ γένους ἐστράτευται, ἀλλὰ πανοίκιος αὐτοῖς ἐμπεφώλευκεν ἡ δειλία; ἀλλὰ πάντως εἰσὶ μυρίοι τῶν συγγενῶν ἀγωνιζόμενοι. τούτων οὖν τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς κίνδυνον αἰρομένων οἱ χλιδῶντες καὶ ἀβροδιαίτως ζῶντες τίνας οὐκ ἂν ἀτιθάσους θῆρας δι' ὑπερβολὴν ὠμότητος παραδράμοιεν;

ἀλλὰ χαλεπὸν τὸ ἐτέρους ἀπονητὶ τῶν ἡμετέρων ἀπολαῦσαι πόνων. καὶ πότερον χαλεπώτερον ἐχθροὺς ἔτι ζώντων ἢ φίλους καὶ συγγενεῖς τετελευτηκότων ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐλθεῖν; ἢ καὶ τὸ συγκρίνειν τὰ οὕτως μακρὰν ἀφεστῶτα εὔηθες;

καὶ μὴν εὖλογον μὴ μόνον ὅσα τοῖς ἀστρατεύτοις πρόσεστιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους ἐχθρῶν κεκρατηκότων γενέσθαι κτήματα· τοῖς δέ γε ἀποθνήσκουσιν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ εἰ μηδενὸς ἀπώναντο πρότερον τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡδίστη τελευτὴ γίνεται λογιζομένοις ὅτι πρὸς οὓς ἠῤῥξαντο διαδόχους τὴν οὐσίαν ἐλθεῖν ἔρχεται.

τὸ μὲν οὖν τοῦ νόμου ῥητὸν τοσαύτας καὶ ἔτι πλείους ἐπισκέψεις ἴσως ἔχει. ὥς δὲ μηδεὶς εὐρεσιλογῶν θρασύνηται τῶν κακοτεχνούντων, ἀλληγοροῦντες φήσομεν ὅτι πρῶτον μὲν οὐ μόνον οἶται δεῖν ὁ νόμος περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πονεῖσθαί τινα κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν

κτηθέντων ἀπόλαυσιν, καὶ τό γε εὐδαιμονεῖν ἀρετῆς χρήσει τελείας περιγενέσθαι νομίζει σῶον καὶ παντελῆ περιποιούσης βίον· ἔπειθ' ὅτι οὐ περὶ οἰκίας ἢ ἀμπελῶνος ἢ τῆς καθ' ὁμολογίας ἐγγυηθείσης γυναικός ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῷ, ὅπως τὴν μὲν ὡς μνηστὴρ ἀγάγηται, τοῦ δ' ἀμπελῶνος τὸν καρπὸν ὁ φυτουργὸς ἀποδρεψάμενος καὶ ἀποθλίψας, εἴτ' ἐμπιὼν μεθύσματος ἀκράτου γανωθῇ, τὴν δ' οἰκίαν ὁ ἀναδειμάμενος οἰκῇσιν, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων, δι' ὧν συμβέβηκεν ἀρχὰς τε λαμβάνειν καὶ προκοπὰς καὶ τελειότητας ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς·

αἱ μὲν τοίνυν ἀρχαὶ περὶ μνηστῆρα φιλοῦσι γίνεσθαι – καθάπερ γὰρ ὁ μνύμενος γυναιῖκα μέλλων ἐπὰν ἀνὴρ οὐ γεγυνώς ἤδη, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ εὐφυῆς εὐγενῇ μὲν καὶ καθαρὰν ἄξεσθαι παρθένον, παιδεῖαν, ἐλπίζει, μνᾶται δ' αὐτίκα, – αἱ δὲ προκοπαὶ περὶ γεωργόν – ὡς γὰρ ἐπιμελὲς τῷ φυτουργῷ τὰ δένδρα αὔξεσθαι, καὶ τῷ φιλομαθεῖ τὰ φρονήσεως θεωρήματα ποιῆσαι μηκίστην λαβεῖν ἐπίδοσιν, – αἱ δὲ τελειότητες περὶ δημιουργίαν οἰκίας τελειουμένης μὲν, οὐπω δὲ πῆξιν λαβούσης.

ἀρμόττει δὴ πᾶσι τούτοις, ἀρχομένοις, προκόπτουσι, τετελειωμένοις, βιοῦν ἀφιλονείκως καὶ μὴ τῷ τῶν σοφιστῶν ἐπαποδύεσθαι πολέμῳ δύσεριν ταραχὴν ἐπὶ νοθείᾳ τάληθοῦς ἀεὶ μελετώντων· ἐπειδὴ τάληθές εἰρήνη φίλον, ἢ δυσμενὴς αὐτοῖς.

εἰ γὰρ εἰς τοῦτον ἀφίξονται τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐμπειροπολέμους ἰδιῶται, παντελῶς ἀλώσονται· ὁ μὲν ἀρχόμενος, <ὅτι> ἄπειρος, ὁ δὲ προκόπτων, ὅτι ἀτελής, ὁ δὲ τέλειος, ὅτι οὐπω ἄτριβος ἀρετῆς· δεῖ δ' ὥσπερ τὰ κοιάματα στηριχθῆναι βεβαίως καὶ λαβεῖν πῆξιν, οὕτως τὰς τῶν τελειωθέντων ψυχὰς κραταιωθείσας παγιώτερον

ἰδρυθῆναι μελέτη συνεχεῖ καὶ γυμνάσμασιν ἐπαλλήλοις.

οἱ δὲ μὴ τούτων τυγχάνοντες παρὰ τοῖς φιλοσόφοις διαλεληθότες εἶναι λέγονται σοφοί· τοὺς γὰρ ἄχρι σοφίας ἄκρας ἐληλακότας καὶ τῶν ὄρων αὐτῆς ἄρτι πρῶτον ἀψαμένους ἀμήχανον εἰδέναι φασὶ τὴν ἑαυτῶν τελείωσιν· μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἄμφω συνίστασθαι, τὴν τε πρὸς τὸ πέρας ἀφίξιν καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως κατάληψιν, ἀλλ' εἶναι μεθόριον ἄγνοιαν, οὐ τὴν μακρὰν ἀπεληλαμένην ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν ἐγγὺς καὶ ἀγχίθυρον αὐτῇ.

τοῦ μὲν οὖν καταλαμβάνοντος καὶ συνιέντος καὶ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐπισταμένου ἄκρως γένοιτ' ἂν ἔργον πολεμῆσαι τῷ φιλέριδι καὶ σοφιστικῷ στίφει· νικήσειν γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐλπίς. ὧ δὲ ἔτι τὸ ἀγνοίας ἐπιπροσθεῖ σκότος, μήπω τοῦ τῆς ἐπιστήμης ἀναλάμψαι φέγγους ἰσχυρότος, ἀσφαλὲς οἴκοι καταμεῖναι, τουτέστιν εἰς τὴν περὶ ὧν ἄκρως οὐ κατέληφε μὴ παρελθεῖν ἄμιλλαν, ἀλλ' ἡρεμῆσαι τε καὶ ἡσυχάσαι.

ὁ δ' ὑπ' αὐθαδείας ἐξενεχθεὶς, τὰ παλαίσματα τῶν ἀντιπάλων οὐκ εἰδώς, πρὶν δρᾶσαι, παθεῖν φθήσεται καὶ τὸν ἐπιστήμης θάνατον ἐνδέξεται, ὅς ἐστιν ἀργαλεώτερος τοῦ ψυχὴν καὶ σῶμα διακρίνοντος.

ὁφείλει δὲ τοῦτο συμβαίνειν τοῖς πρὸς τῶν σοφισμάτων ἀπατωμένοις· ὅταν γὰρ τὰς λύσεις αὐτῶν εὐρεῖν μὴ δυνηθῶσιν, ὥς ἀληθέσι τοῖς κατεψευσμένοις πεπιστευκότες ἀποθνήσκουσι βίον τὸν τῆς ἐπιστήμης ταῦτὸν πεπονθότες τοῖς ὑπὸ κολάκων φενακιζομένοις· καὶ γὰρ τούτων ἢ τῆς ψυχῆς ὑγιαίνουσα καὶ ἀληθῆς ὑπὸ τῆς φύσει νοσερᾷ ἐξωθεῖται καὶ ἀνατρέπεται φιλίας.

συμβουλευτέον οὖν εἰς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας μὴ παρέρχεσθαι τοῖς τε ἀρχομένοις τοῦ μανθάνειν – ἀνεπιστήμονες γὰρ – καὶ τοῖς προκόπτουσι, διότι οὐ τέλειοι, καὶ τοῖς πρῶτον τελειωθεῖσι, διότι λέληθεν αὐτοὺς ἄχρι πῇ τελειότης.

τῶν δὲ ἀπειθησάντων ἄλλος, φησὶν, ἄνθρωπος τὴν μὲν οἰκίαν οἰκήσει, τὸν δ' ἀμπελῶνα κτήσεται, τὴν δὲ γυναιῖκα ἄξει· τὸ δ' ἐστὶν ἴσον τῷ αἰ λεχθεῖσαι δυνάμεις σπουδῆς, βελτιώσεως, τελειώσεως ἐπιλείψουσι μὲν οὐδέποτε, ἄλλοτε δὲ ἄλλοις ἐνομιλήσουσιν ἀνθρώποις ἐπιφοιτῶσαι καὶ τὰς ψυχὰς οὐ τὰς αὐτὰς * * * ἀμείβουσαι, σφραγίσιν ὁμοιούμεναι.

καὶ γὰρ αὗται τὸν κηρὸν ἐπειδὴν τυπώσωσι, παθοῦσαι μηδὲν ἀπ' αὐτῶν εἶδος ἐγχαράξασαι μένουσιν ἐν ὁμοίᾳ· καὶ ὁ τυπωθεὶς συγχυθῇ κηρὸς καὶ ἀφανισθῇ, πάλιν ἕτερος ὑποβληθήσεται. ὥστε, ὧ γενναῖοι, μὴ νομίσητε φθειρομένοις συμφείρεσθαι τὰς δυνάμεις ὑμῖν· ἀθάνατοι γὰρ οὔσαι μυρίους ἄλλους πρὸ ὑμῶν ἀσπάζονται τῆς ἀπ' αὐτῶν εὐκλείας, οὗς ἂν αἴσθωνται μὴ ὥσπερ ὑμᾶς διὰ τὸ ῥιποκίνδυνον ἀποδεδρακότας τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν, ἀλλὰ προσιόντας καὶ θεραπευτικῶς ἀσφαλείας ἔχοντας.

εἰ δέ τις ἀρετῆς φίλος, εὐχέσθω τὰ καλὰ πάντα ἐμφυτευθῆναι τε αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς φανῆναι καθάπερ ἐν ἀνδριάντι καὶ γραφῇ τελεία τὰς εἰς εὐμορφίαν συμμετρίας, λογιζόμενος ὅτι εἰσὶν ἔφεδροι μυρίοι, οἷς ἡ φύσις ἀντ' αὐτοῦ δωρήσεται ταῦτα πάντα, εὐμαθείας, προκοπᾶς, τελειότητος. ἄμεινον δὲ πρὸ ἐκείνων αὐτὸν ἐκλάμψαι ταμιευόμενον τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθείσας ἀσφαλῶς χάριτας καὶ μὴ προενεγκόντα πόρθησιν ἐχθροῖς ἀφειδοῦσιν ἐτοιμοτάτην λείαν παρασχεῖν.

οὐκοῦν βραχὺ ὄφελος ἀρχῆς, ἦν τέλος αἴσιον οὐκ ἐσφράγισται. πολλάκις μέντοι καὶ τελειωθέντες τινὲς ἀτελεῖς ἐνομίσθησαν τῷ παρὰ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπιφροσύνην θεοῦ βελτιωθῆναι δόξαι, καὶ διὰ τοῦτο μέντοι <τὸ> δόξαι μετεωρισθέντες καὶ ἐξαρθέντες ἐπὶ μήκιστον ἀφ' ὑψηλοτέρων χωρίων εἰς ἔσχατον κατενεχθέντες βυθὸν ἠφανίσθησαν·

«ἐὰν» γάρ φησιν «οἰκοδομήσης οἰκίαν καινὴν, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ δώματί σου, καὶ οὐ ποιήσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, ἐὰν πέσῃ ὁ πεσὼν ἀπ' αὐτοῦ» (Deut. 22, 8).

πτωμάτων γὰρ ἀργαλεώτατον θεοῦ τιμῆς ἀποπεσεῖν ὀλισθόντα, στεφανώσαντα πρὸ ἐκείνου ἑαυτὸν καὶ φόνον ἐμφύλιον ἐργασάμενον· κτείνει γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ μὴ τὸ ὄν τιμῶν, ὡς ἀνόνητον αὐτῷ γενέσθαι παιδείας τὸ οἰκοδόμημα. παιδεία δὲ φύσιν ἔλαχε τὴν ἀγήρω, διόπερ καινὴν εἶπε τὴν οἰκίαν αὐτῆς· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα χρόνῳ φθείρεται, ἡ δ' ἐφ' ὅσον πρόεισιν, ἐπὶ μήκιστον ἡβᾷ καὶ ἐπακμάζει τὸ ἀειθαλὲς εἶδος φαιδρυνομένη καὶ ταῖς συνεχέσιν ἐπιμελείαις καινουμένη.

κάν τοῖς προτρεπτικοῖς μέντοι παραινεῖ τοὺς κτῆσιν ἀγαθῶν λαχόντας πλείστην μὴ ἑαυτοὺς ἀναγράψαι τῆς κτήσεως αἰτίους, ἀλλὰ «μνησθῆναι θεοῦ τοῦ διδόντος ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν» (Deut. 8, 18).

τοῦτο μὲν οὖν τὸ εὐπραγίας ἦν πέρας, ἀρχαὶ δ' ἐκεῖναι· ὥστε τοὺς ἐκλανθανομένους τοῦ τέλους μηδὲ τῆς τῶν κτηθέντων <ἀρχῆς> εὖ ἂν ἔτ' ἀπόνασθαι. τούτοις μὲν οὖν ἐκούσια γίνεται διὰ φιλαυτίαν τὰ σφάλματα οὐχ ὑπομένουσι τὸν φιλόδωρον καὶ τελεσφόρον θεὸν αἴτιον ἀποφῆναι τῶν ἀγαθῶν.

εἰσὶ δ' οἷ πάντα κάλων εὐσεβείας ἀνασεύσαντες ἐνορμίσασθαι τοῖς λιμέσιν αὐτῆς ταχυναντοῦντες ἐσπούδασαν, κ᾿πειτ' οὐ μακρὰν ἀφεστηκότων, ἀλλ' ἤδη μελλόντων προσέχειν, αἰφνίδιον ἐξ ἐναντίας καταρραγὲν πνεῦμα πλησίστιον εὐθυδρομοῦν τὸ σκάφος ἀνέωσεν, ὡς ὑποκεῖραι πολλὰ τῶν πρὸς εὐπλοίαν συνεργούντων.

τούτους οὐκ ἂν τις ἔτι θαλαττεύοντας αἰτιάσαιτο· ἀκούσιος γὰρ αὐτοῖς ἐπειγομένοις γέγονεν ἡ βραδυτής. τίς οὖν ἀπεικάζεται τούτοις ἢ ὁ τὴν μεγάλην λεγομένην εὐξάμενος εὐχήν; «ἐὰν γάρ τις» φησὶν «ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ ξυρήσεται». εἴτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· «αἱ δ' ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμιάνη κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ» (Num. 6, 9. 12).

δι' ἀμφοτέρων τοίνυν, τοῦ τε «αἰφνίδιον» καὶ τοῦ «παραχρῆμα» εἶπεῖν, ἡ ἀκούσιος παρίσταται τῆς ψυχῆς τροπῇ· πρὸς μὲν <γὰρ> τὰ ἐκούσια τῶν ἀμαρτημάτων εἰς τὸ βουλευσάσθαι ποῦ καὶ πότε καὶ πῶς πρακτέον χρόνου δεῖ, τὰ δὲ ἀκούσια ἐξαίφνης, ἀπερισκέπτως καί, εἰ οἶόν τε τοῦτ' εἶπεῖν, ἀχρόνως κατασκήπτει.

χαλεπὸν γὰρ ὥσπερ τοὺς δρομεῖς ἀρξαμένους ὁδοῦ τῆς πρὸς εὐσέβειαν ἀπταιστώσας καὶ ἀπνευστὶ διευθῆναι τὸν δρόμον, ἐπειδὴ μυρία ἐμποδῶν παντὶ τῷ γενομένῳ.

πρότερον μὲν <οὔν>, ὃ ἐν καὶ μόνον εὐεργεσία, μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἀδικημάτων ἐφάψασθαι πᾶσάν τε τὴν ἀμήχανον τῶν ἀκουσίων πληθὺν ἰσχύσαι διώσασθαι· δεύτερον δὲ τὸ μήτε πολλοῖς τῶν ἀκουσίων μήτ' ἐπὶ μήκιστον χρόνον ἐνδιατρίψαι.

παγκάλως δὲ τὰς τῆς ἀκουσίου τροπῆς ἡμέρας εἶπεν ἀλόγους, οὐ μόνον ἐπειδὴ τὸ ἁμαρτάνειν ἄλογον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν ἀκουσίων λόγον οὐκ ἔστιν ἀποδοῦναι. παρὸ καὶ πυνθανομένων πολλάκις τὰς τῶν πραγμάτων αἰτίας φαμέν μήτ' εἰδέναι μήτ' εἰπεῖν δύνασθαι· μήτε γὰρ γιγνομένων συμπαραληφθῆναι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄφωτον αὐτῶν ἀγνοῆσαι.

σπάνιον οὖν εἴ τω δωρήσεται ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους σταδιεῦσαι τὸν βίον μήτ' ὀκλάσαντι μήτ' ὀλισθόντι, ἀλλ' ἑκατέραν φύσιν ἀδικημάτων, ἐκουσίων τε καὶ ἀκουσίων, ῥύμη καὶ φορᾶ τάχους ὠκυδρομωτάτου ὑπερπτῆναι.

ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς τε πέρι καὶ τέλους εἴρηται διὰ Νῶε τὸν δίκαιον, ὃς τὰ πρῶτα καὶ στοιχειώδη τῆς γεωργικῆς κτησάμενος τέχνης ἄχρι τῶν περάτων αὐτῆς ἐλθεῖν ἡσθένησε· λέγεται γὰρ ὅτι «ἤρξατο γῆς εἶναι γεωργός», οὐ τῶν ὄρων τῶν ἄκρας ἐπιστήμης ἐλάβετο. τὰ δὲ περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα αὐτοῦ λέγωμεν αὖθις.